Bilimsel Bilginin Erişiminde ve Paylaşımında Kurumsal Açık Arşiv Yaklaşımı: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Örneği

Institutional Open Repository Approach in Accessing and Sharing Scientific Knowledge: The Case of Ankara Yıldırım Beyazıt University

Erdoğan ALACA, Tubanur BÜYÜKÇOLPAN, Leyla KANIK

Makale Bilgisi / Article Information

Bu makaleye atıf yapmak için/ To cite this article:

Alaca, E., Büyükçolpan, T. ve Kanık, L. (2019). Bilimsel bilginin erişiminde ve paylaşımında kurumsal açık arşiv yaklaşımı: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi örneği. *Bilgi Dünyası*, 20(2), 143-181. doi: 10.15612/BD.2019.736

Makale türü / Paper type: Hakemli / Refereed

Araştırma Makalesi / Research Article

Doi: 10.15612/BD.2019.736

Geliş Tarihi / Received: 11.02.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 27.11.2019

Elektronik Yayınlanma Tarihi / Online Published: 26.12.2019

İletişim / Communication

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği / University and Research Librarians Association

Posta Adresi / Postal Address: Marmara Sok. No:38/17 06420 Yenışehir, Ankara, TÜRKİYE/TURKEY

Tel: +90 312 430 03 61; Faks / Fax: +90 312 430 03 61; E-posta / E-mail: bilgi@bd.org.tr

Web: <http://www.bd.org.tr/index.php/bd/index>

Bilimsel Bilginin Erişiminde ve Paylaşımında Kurumsal Açık Arşiv Yaklaşımı: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Örneği

Erdiñ ALACA* , Tubanur BÜYÜKÇOLPAN** , Leyla KANIK***

Öz

Bu çalışmanın amacı, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (AYBÜ) akademisyenlerinin açık erişim, açık bilim ve kurumsal açık arşiv konularındaki farkındalık düzeylerini belirlemek ve kurumsal açık arşiv hizmetinden daha etkin yararlanmaları için öneriler geliştirmektir. Öte yandan, AYBÜ açık erişim politikasının yeni gelişmeler ışığında geliştirilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması da amaçlanmaktadır. Betimleme yöntemi ile gerçekleştirilen bu araştırma kapsamında, veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 24.0 istatistik programı ile değerlendirilmiştir. Araştırmanın evrenini, AYBÜ'de 2018 Aralık ayı itibarı ile görev yapmakta olan 1.152 akademisyen oluşturmuştur. Örneklem ise geri dönüş alınan 225 akademisyenden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında, akademisyenlerin açık erişim konusundaki farkındalık düzeylerinin ve AYBÜ kurumsal açık arşivinden yararlanma düzeylerinin düşük olduğu ve buna rağmen büyük çoğunluğun bilgiye erişimde İnternet teknolojilerinden aktif olarak yararlandığı ve bilgiye ücretsiz erişimi desteklediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bilgiye erişimde, açık erişimi destekleyenlerin oranı, ürettiği bilgiyi açık erişim ile paylaşmak isteyenlere göre yüksektir. Akademisyenlerin büyük çoğunluğu kurumsal açık arşivler konusunda bilgilendirilmek istemektedirler. Bu bağlamda, AYBÜ yönetiminin, AYBÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı ile iş birliği içerisinde bulunması ve akademisyenlerin kurumsal açık arşiv konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Akademisyenler, açık arşivin kullanılması ile ilgili yönetim tarafından desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Bilgilendirme çalışmalarının sürdürülebilir olması ve sürekli eğitim sürecine dâhil edilmesi ise sürecin daha işlevsel ilerlemesini sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: Açık bilim, açık veri, kurumsal arşiv, bilimsel iletişim, üniversite kütüphaneleri.

* Sorumlu Yazar, Araş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, alacaerdinc.61@hotmail.com

** Araş. Gör., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, tbuyukcolpan@ybu.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, leylakanik1986@gmail.com

Institutional Open Repository Approach in Accessing and Sharing Scientific Knowledge: The Case of Ankara Yıldırım Beyazıt University

Erdoğan ALACA* , Tubanur BÜYÜKÇOLPAN** , Leyla KANIK***

Abstract

The aim of this study is to determine the level of awareness of Ankara Yıldırım Beyazıt University (AYBU) academicians in terms of open access, open science and institutional open repository and to develop recommendations for more effective utilization of the institutional open repository. Moreover, it is also aimed to develop and expand the use of the AYBU's open access policy in the light of new developments in open science. Within the scope of this research, the description method was carried out and a questionnaire was used as a data collection tool. The survey was sent to 1,152 academicians working in the AYBU in 2018; and 225 academicians answered it. Collected data analyzed with the IBM SPSS Statistics Package. The results of the study showed the level of awareness of academicians about open access and the level of utilization of the AYBU institutional open repository were found out low. However, it was depicted by the results that the majority of the academicians actively benefited from Internet technologies in accessing information and supported the idea of access to information with no charge. Nevertheless, the rate of supporters of open access to information is higher than those who want to share the information they produce with open access. It was also found out that the vast majority of academicians want to be informed about the institutional open repositories. It can be claimed that it is necessary for the AYBU management to cooperate with the Department of Library and Documentation to inform academicians of AYBU about the institutional open repository. They should be supported and encouraged by the management for the use of open repositories. Sustainability of information activities and inclusion in the continuing education process will lead to a more functional progress of the process.

Keywords: Open science, open data, institutional archive, scientific communication, university libraries.

* Corresponding Author, Research Assistant, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, alacaerdinc.61@hotmail.com

** Research Assistant, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, tbuyukcolpan@ybu.edu.tr

*** Assistant Professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Information Management, leylakanik1986@gmail.com

Giriş

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmeler sıkı bir ilişki içerisinde. Teknolojik gelişmelerin bilginin kapsamını, üretimini ve depolanma şekli etkilediği kadar, bilginin kendisi de teknolojik gelişmeleri tetiklemektedir. Tüm dünyada yaşanan; bilimsel bilginin hızlı artışı, yayın patlaması ve bunlara bağlı olarak bilginin hızlı bir biçimde eskimesi, bilginin dijital olarak işlenmesi ve bilimsel dergilere ödenen yüksek abonelik bedelleri gibi bilimsel iletişimde yaşanan gelişmeler bilim insanlarını bilginin erişiminde ve depolanmasında yeni yollar arayışına yöneltmiştir. Araştırmacılar, hem güncel bilgiye en hızlı şekilde erişebilecekleri hem de bunu en az maliyetle gerçekleştirebilecekleri ve depolayabilecekleri bir yol olarak elektronik yayıncılığa yönelmişlerdir. Elektronik yayıncılık, kullanıcı taleplerini çoklu ortam bilgi sunumu ve etkileşimli bir platform vaat etmesi gibi avantajlarla karşılayabilmiştir. Bu yüzden Türkiye’de ve dünyada elektronik yayıncılığa karşı ilginin giderek arttığını belirtmek mümkündür (Suber, 2006). Özellikle yeni nesil araştırmacılar tarafından sıkça tercih edilen elektronik kaynaklar araştırmalara yön vermektedir. Bu noktada, bilime yeni bir soluk getiren “açık erişim”, bilgiye dijital platformlardan, ücretsiz olarak ve lisans ya da telif hakkı sınırlandırması olmaksızın erişebilme olanağı tanıyarak coğrafi konumdan, yüksek erişim ücretlerinden ve İnternet üzerinden zaman sınırlaması olmaksızın kaynaklara erişilebilmesi dolayısıyla zamandan bağımsız araştırma yapabilme fırsatı sunmuştur (Suber, 2004). Fen ve İnsani Bilimlerde Bilgiye Açık Erişim Berlin Bildirgesi’nin (2003) de gündemini oluşturan Açık Erişim Hareketi, bir taraftan küresel olarak üzerinde düşünülmesi gereken bir paradigma ve diğer taraftan bilimsel topluluklar tarafından da kabul edilen kültürel mirasa ve bilimsel bilgiye erişimde etkin bir yöntem olarak görülmüştür. Bunun için, öncelikle bilgi üretim sürecinde bulunan araştırmacıların açık erişim ilkeleri doğrultusunda bilginin paylaşımı konusunda teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kalite güvencesini ve iyi bilimsel uygulama standartlarını korumak için açık erişim katkılarını ve elektronik dergileri değerlendirecek araçlar ve yollar geliştirilmesi de önem arz etmektedir (Garcia-Penalvo, Garcia de Figuerola ve Merlo, 2010; Kayaoğlu, 2006). Diğer taraftan, kurumların da açık erişimin tanıtılmasında ve yaygınlaştırılmasında araştırmacıları desteklemesi gerekmektedir. Buna rağmen, açık erişim ve kurumsal açık arşivler hala araştırmacılar tarafından ya tam anlamıyla anlaşılamamış ya da uygulama noktasında belli bir farkındalık ve bilgi düzeyine gelinebilmiştir (Ertürk ve Küçük, 2010b).

Üniversite kütüphaneleri bilimsel iletişimin en önemli paydaşlarından biri haline gelmiştir. Bu durum, günümüzde giderek yaygınlaşan kurumsal açık arşivlerin de temelini oluşturmaktadır. Kurumsal açık arşiv yaklaşımı ile birlikte yayıncılık anlayışı tamamen değişmiş ve ürün yerine kullanıcı merkezli bir yayıncılık politikası benimsenmiştir. Kurumsal açık arşivlerin oluşturulması, üniversitelerin de önemli girişimlerden biri olarak sayılabilmekle birlikte, günümüzde Türkiye’de ve dünyada bazı üniversitelerin kurumsal açık arşiv uygulamasını kurum politikalarına dahil ettiği ve bunu bir kurum kültürü

haline dönüştürdüğü örneklerle rastlanabilmektedir. Ancak bu durum her üniversite için henüz geçerli değildir. Bu çalışma kapsamında AYBÜ'de görev yapmakta olan akademisyenlerin açık erişim, açık bilim ve kurumsal açık arşiv konusundaki farkındalık düzeyleri ortaya konulmuş ve kurumsal açık arşiv hizmetinden daha etkin yararlanılması için öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca, AYBÜ açık erişim politikasının yeni gelişmeler ışığında yeniden düzenlenmesi ve uygulamada yaygınlık kazandırılması da amaçlanmaktadır. AYBÜ'de 2014 yılından bu yana sürdürülen kurumsal açık arşiv çalışmaları kapsamında, 2018 yılı Aralık ayı itibarı ile sisteme sadece 78 akademisyenin kayıt yaptırmış olması, sisteme henüz 323 kaynağın yüklenmiş olması, sistemdeki kaynakların görüntülenme sayısındaki düşüklük gibi nedenler, AYBÜ kurumsal açık arşivi üzerine odaklanılmasını gerekli kılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, AYBÜ kurumsal açık arşivinin ve politikasının geliştirilmesi, açık arşive karşı farkındalık oluşturulması ve açık arşive kurumsal hafıza niteliği kazandırılması öngörülmektedir. Ayrıca, açık bilimin Türkiye genelinde kavranması için her kurumun ve akademisyenin sorumlu olduğu gerçeği doğrultusunda, AYBÜ kurumsal açık arşivi ile ilgili gerçekleştirilen bu çalışmanın, başta yeni kurulan/kurulacak üniversiteler olmak üzere diğer üniversitelere ve akademisyenlere de bir uygulama örneği olacağı öngörülmektedir.

Açık Erişim Hareketi ve Tarihsel Gelişimi

İnternet'in ve buna bağlı olarak elektronik yayıncılığın gelişimi, yayın fiyatları, açık arşivler, kullanıcı özelliği ve beklentileri üniversitelerin bilimsel iletişimdeki rolünün değişmesine neden olmuştur. Bu duruma sebep olan en önemli gelişme ise 1970'li yıllarda elektronik dergilerin ortaya çıkışıdır. Schauder (1994, s. 31) elektronik yayıncılığı, mesleki makalelerin tam metinlerinin bilgisayara dayalı depolama araçları aracılığı ile dağıtılması ve arşivlenmesi olarak tanımlamaktadır. Bilginin elektronik ortamda paylaşılması ve depolanması, başka bir deyişle dijital olarak işlenmesi, bilimsel iletişimdeki büyük bir teknolojik değişimin başlangıç noktası olarak değerlendirilebilmektedir. Basılı bilgi kaynaklarının fiziksel saklanmasıyla yaşanan depolama sorunlarına da bir çözüm yolu olmuştur. 1990'larda ortaya çıkan elektronik yayıncılık sonrasında, 1991'de 110 e-dergi, 1997'de ise 3.400 e-dergi araştırmacıların kullanımına sunulmuştur (Mogge, 1999). Altı yılda yaklaşık 31 katlık bir artış yaşayan elektronik yayıncılık, sonrasında gerçekleşen büyük bir yayın patlamasının da temelini oluşturmuştur. Böylece, elektronik yayıncılık bilginin takip edilme şekli ve bilginin eskime süresi gibi diğer gelişmeleri de etkileyen bir unsur olmuştur. Ancak, yaşanan bu hızlı ve önemli gelişmelerle birlikte bazı sorunlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunların en başında tekelleşme sorunu gelmektedir. Elektronik yayıncılığın yaygınlaşmasıyla dergiler, ticari yayınevleri, dernek ve akademik kuruluşlar tarafından yayımlanmış ve zamanla da tekelleşme ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, geleneksel yaklaşımı sürdüren ya da bilgisayar okuryazarı olmadığı için e-dergilerden yararlanamayan araştırmacılar için, aynı derginin hem elektronik hem de basılı kopyalarının üretilmesi paralel yayıncılığın da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece, kurumlar için zaten sorun olan dergi fiyatları ve depolama alanı yetersizliği

gibi sorunlar ikiye katlanmıştır. Yayınevleri tarafından ise sürekli artırılan elektronik dergi fiyatları kurumları ve araştırmacıları başka çözüm yolları aramaya yöneltmiştir. Bilimsel yayını üreten kadar erişmek isteyen araştırmacıları da zor durumda bırakan bu durumun etkileri yeni bir tartışma konusunu gündeme getirmiştir. Öte yandan, üretilen bilginin dar bir alana etki etmesi ve ulaşabilmesi benzer konularda farklı çalışmaların yapılma ihtimalini de olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, birbirinden haberdar olmayan araştırmacıların benzer konularda benzer çalışmalar yapmak durumunda kalması da bilimin tekrarlmasına neden olacağından açık erişimle bu alandaki sorunların ortadan kalkacağı ya da en azı ineceği düşünülmüş, araştırma etkisinin artışına duyulan gereksinim de açık erişimin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yaklaşım dolaylı olarak bilimsel iletişimin geniş platformlara taşınması ile ilişkilidir. Tüm bu nedenlerin yanında, dijital mirasın korunmasına ve aktarılmasına duyulan ihtiyaç da zamanla önemini artırmıştır (Eroğlu, 2013). Bununla birlikte, arşivleme, telif hakkı, bilginin güvenliği, teknolojik altyapı sorunları vb. durumlar çözüm aranan konular olarak dikkat çekmiştir. Tüm bu sorunlara yönelik çözüm arayışları, "Açık Erişim Hareketi"nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Açık erişim, en genel anlamıyla, bilimsel alan yazının engelsiz bir şekilde kamuya açılmasıdır. Kavram, bilginin "evrensel ve erişilebilir olduğu öngörüsü" ile bilimsel bilgi kaynaklarının kamuya açık bir şekilde Web ortamında bulunması gerektiğine dayanmaktadır (Karasözen, Zan ve Atılgan, 2010, s. 236). Açık erişim kavramının anlamına özellikle değinen üç önemli belge bulunmaktadır. Bunlar: Budapeşte Açık Erişim Girişimi, Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi ve Fen ve İnsan Bilimlerindeki Bilgiye Açık Erişim Üzerine Berlin Bildirgesi'dir (Kayaoğlu, 2006, s. 33).

İlk olarak Budapeşte Açık Erişim Girişimi'nde (2002) tartışılan bu kavram; bilimsel alan yazının İnternet aracıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın, erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir biçimde kamuya ücretsiz açık olması şeklinde tanımlanmıştır. Konuya dikkat çeken diğer önemli toplantı, açık erişim konusunda önemli bir diğer adım niteliğinde olan Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirgesi'nde de (2003); bilimsel yayınlara ücretsiz erişim, eserin tam bir sürümünün açık erişime, sınırsız dağıtımına, birlikte çalışabilirliğe ve uzun dönemli arşivlemeye olanak sağlamak için en azından bir çevrimiçi arşivde depolanması olarak tanımlanmaktadır. Özellikle 2000'li yıllarda önemli mesafeler kat eden açık erişim yaklaşımının bilimsel bilgi havuzu niteliği taşıdığına ve bu havuzdan herkesin ücretsiz bir şekilde yararlanabileceğine dikkat çekilmektedir. Her iki bildirge açık erişim konusunda benzer yaklaşımları yansıtırken birtakım farklılıkları içermektedir. Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi kapsamında açık erişimden yararlanılırken kaynağın sahibine atıfta bulunma zorunluluğuna dikkat çekilmekte, Bethesda Bildirgesinde ise kaynağın belirli sayıda kopyasına izin verileceğine ve gereğinden fazla kopyanın farklı amaçlar için temininin mümkün olmayacağına değinilmektedir. Bu belgelerde açık erişime ilişkin üç temel ortak nokta bulunmaktadır. Velterop (2005, s. 6) ve Kayaoğlu (2006, s. 36) bu üç unsuru şu şekilde belirtmektedir:

- Bilimsel makalelerin İnternet üzerinden ücretsiz erişimi,
- Kişilere, yazara doğru ve eksiksiz biçimde atıf yapmak koşuluyla makaleleri kullanma, çoğaltma ve yayma izni verilmesi,
- Makalenin uygun bir elektronik formatta, uzun süreli olarak açık erişim ilkelerine uygun bir arşivde depolanmasıdır.

Bu belgelerin yanı sıra konu kapsamında birtakım öncü çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlar: arXiv, Citeseer, UK PubMed Central (Birleşik Krallık Sağlık Yayınları), SPARC (Bilimsel Yayınlar ve Akademik Kaynaklar Koalisyonu), Directory of Open Access Journals (Açık Erişim Dergiler Dizini - DOAJ), IFLA Bilimsel Literatüre ve Araştırma Dokümantasyonuna Açık Erişim Bildirgesi'dir. Bu çalışmaların yanı sıra Avrupa Birliği tarafından fonlanan ve önemli kilometre taşları sayılabilecek PASTEUR4OA, MedOANet ve OpenAIRE gibi projeler de bulunmaktadır. Al ve Tonta (2014, s. 435) bu projelerin "hem doğrudan hem de dolaylı olarak Türkiye'deki kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma çıktılarına ve verilerine açık erişim konusunda belli düzeyde farkındalık yaratılmasına katkı" sağladığının altını çizmektedir. Ancak konuyla ilgili dünyadaki gelişmeler dikkate alındığında, Türkiye'de farkındalık yaratmak için gerekli çalışmalara hız verilmesi gerektiği de anlaşılmaktadır. Çünkü açık erişim kavramı dünyada; üniversiteler, araştırma kurumları ve bilgi merkezleri tarafından üzerinde önemle durulan bir konu olmasına rağmen, Türkiye'nin gündeminde diğer ülkelerle eş zamanlı olarak etkin bir şekilde yer bulamamıştır (Karasözen ve diğerleri, 2010; Kayaoğlu, 2006, s. 33-36). Türkiye'de ilk defa İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi tarafından düzenlenen "X. Türkiye'de İnternet Konferansı"nda (2005) "Açık Erişim Hareketi" ve "Kurumsal Arşiv Sisteminin" birbiri ile iş birliği içerisinde yürütülmesi ve kurumsal açık arşivlere olan gereksinimden söz edilmiş ve Türkiye'nin ulusal açık erişim politikası eksikliği üzerinde durulmuştur. 2006 yılında düzenlenen Akademik Bilişim Konferansı ve Bilgi Teknolojileri Kongresi IV ile de "üniversitelerde bilgi teknolojileri altyapısı, kullanımı, eğitimi ve üretimini tüm boyutlarıyla tanıtmak, tartışmak, tecrübeleri paylaşmak ve ortak politika oluşturma" konuları ile yaşanan değişim, teknik gelişmeler ve sorunların çözümlerinin yanı sıra, açık kaynak ve açık erişim konuları öne çıkmıştır (Akademik Bilişim, 2006). Bu toplantı, açık erişim ve kurumsal açık arşivler konusunda uluslararası düzeyde yaygın kabul görmüş olan Berlin Bildirgesi'nin Türkiye'de de benimsenmesi gerektiğinin kabul edilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, bu toplantı ile Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD), Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK), Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) ve Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi'nin (ULAKBİM) oluşturduğu bir danışma kurulu kurulmuştur. Bu kurul, Açık Erişim Hareketi ile kurumsal açık arşivlerin yaygınlaştırılmasında, bu konularda gerçekleştirilecek çalışmalara, girişimlere ve projelere yol gösterici olma noktasında, araştırmacıları ve kurumları açık erişim konusunda bilinçlendirmede ve ulusal politikaların geliştirilmesinde rol oynayacak bir oluşum olarak öne çıkmış; ancak

faaliyete geçirilememiştir. Türkiye’de 2012 yılından itibaren gerçekleştirilen Ulusal Açık Erişim Çalıştayları da açık erişim konusundaki ulusal düzeyde gerçekleştirilen önemli çalışmalarındandır (Gürdal, Türkdan, Kutlutürk, Çelik ve Ketten, 2012).

Açık erişim girişim ve uygulamalarının günümüzde geldiği son nokta araştırmaların son hâli ve sonuçlarından çok araştırma verilerinin de paylaşılmasının mümkün olup olmayacağıdır. Araştırma verisi açık bilimin önemli bir bileşeni konumuna gelmiştir. Bu bağlamda, özellikle açık erişim politikalarının araştırma verilerine ilişkin yaşanan gelişmeler ışığında yeniden tasarlaması, nitelikli hâle getirilmesi, yaygınlaştırılması ve pratiğe dönüştürülebilmesinin gerekliliğine de önem kazanmıştır. Öyle ki, konu gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde farklı bilimsel etkinlik ve çalışmalarda farklı açılardan ele alınmaktadır.

Araştırma verilerinin yönetimi konusu Türkiye’de 2013 yılından buyana gerçekleştirilen Açık Erişim Çalıştayları kapsamında farklı açılardan ön plana çıkarılmaktadır (2. Ulusal Açık Erişim Çalıştay, 2013; 3. Ulusal Açık Erişim Çalıştay, 2014; 4. Ulusal Açık Erişim Çalıştay, 2015; 5. Ulusal Açık Erişim Çalıştay, 2016 ve 6. Ulusal Açık Erişim Çalıştay, 2017). Araştırma verilerinin yönetimi konusunda Türk araştırmacıların yaklaşımı üzerine Ünal ve Kurbanoğlu (2018) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada veri paylaşımı konusunda endişeler olmasına rağmen araştırmacıların bu konuya önemli oranda olumlu yaklaştığına, yasal ve etik sorunların endişeye neden olduğuna, üniversitelerin süreçte daha etkin olması gerektiğine ve araştırma verilerinin yönetimine ilişkin eğitim eksikliğine dikkat çekilmektedir.

Henty (2008), verilerin kullanımı, yönetimi ve paylaşımı konularının giderek önem kazandığına, özellikle kütüphanelerin bu işlevi yerine getirme konusunda açık erişimin geçmişinden beri önemli birer unsur olduklarına dikkat çekmektedir. Ayrıca, verinin arşivlenebilmesine olanak sağlayacak politika, tutum, anlayış ve mekanizmaların olmadığını da belirterek bu konuda daha sağlam ve sağlıklı bir zemin oluşturulması gerektiğine değinmektedir. Lewis (2010), araştırma verilerinin yönetimine ilişkin sorumluluğun sadece kütüphanelere ait olmamasını, bu sürecin paydaşlarla birlikte iş birliği içerisinde yürütülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, Gold (2007), çalışmasında, kütüphanelerin bilimsel veri yönetiminde oynayacağı/oyunması gereken rollere ilişkin belirsizliklerin bulunduğuna değinmektedir. Rice ve Haywood (2011), ulusal ve uluslararası ilginin özellikle son 10 yıldır araştırma verilerinin yönetimi ve kamu tarafından finanse edilen araştırma verilerine erişim konularında yoğunlaştığına dikkat çekmektedirler. Kennan ve Markauskaite (2015), fon sağlayıcıların, yayıncıların, kamunun, üniversite ya da diğer araştırma kurumlarının araştırmacıların veri yönetimi ve paylaşımı yaklaşımlarını iyileştirmelerine yönelik baskılarına değinmektedirler. Ancak araştırmacıların veri yönetimi ve paylaşımı konusundaki tutum ve endişelerine yönelik bilinenlerin sınırlı olduğuna da dikkat çekmektedirler. Chiware ve Mathe (2016), Araştırma Veri Yönetimi (AVY) hizmetlerinin üniversitelerde araştırma faaliyetlerini

desteklemek için akademik ve araştırma kütüphaneleri tarafından küresel olarak uygulanan yaklaşımlar olduğunu belirtmektedirler. Araştırma verisi yönetimine ilişkin alt yapı oluşturulurken kütüphane personelinin eğitilmesi ve araştırmacıların da bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmekte ve sürecin iş birliği çerçevesinde yürütülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Akers ve Doty (2013), üniversite kütüphanelerinin araştırma verisi yönetimindeki rollerine vurgu yaparken bu kütüphanelerde görev yapan kütüphanecilerin ise konuya giderek daha fazla ilgi gösterdiğinin altını çizmektedirler. Cox ve Pinfield (2014), Cox, Kennan, Lyon, Pinfield (2015), Johnsson ve Åhlfeldt (2015), Brown, Bruce ve Kernohan (2015), Woeber'da (2017), çalışmalarında araştırma verilerinin yönetimi konusunda üniversite kütüphanelerinin rol, sorumluluk, faaliyet, hizmet ve kapasitelerine değinen diğer bazı araştırmacılarıdır. Erway, Horton, Numberger, Otsuji ve Rushing (2016), kurumlarda araştırma veri programı oluşturulması kapsamında ortaya koydukları çalışmalarında, kurumların (kütüphanelerin) öncelikle ufak adımlar atarak başlamaları, gerekli alt yapı ve donanımın sahip olduktan sonra daha büyük adımlar atmaları gerektiğine değinmektedirler. Strasser da (2015) çalışmasında, araştırma yapma yaklaşımının özellikle son 20 yılda hızla değiştiğine, ortaya çıkan yeni yazılım, donanım, araç-gereçlerin, yeni veri kaynaklarının ve İnternet aracılığı ile küresel araştırma ağının önem kazanmasının bu süreç üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Tenopir ve diğerlerinin (2016) çalışmasında da konu, farklı bilim alanındaki veri yönetimi eğitimlerinin mevcut durumunu daha iyi anlamak adına, farklı disiplinlerde hangi seviyelerde veri yönetimi eğitiminin verildiği, bu eğitimlerin hangi konuları kapsadığı ve bu konularla ilgili eğitimler sırasında karşılaşılan zorluklar açısından incelenmiştir. Lisans ve lisansüstü düzeyinde oldukça düşük sayıda öğretim üyesinin bu konularda eğitim verdiği, en önemli engellerin; zaman, uzmanlık ve bilgi eksikliği olduğu belirtilmektedir.

Araştırma verilerinin yönetimi konusu açık erişim kapsamında tartışılan ve özellikle son yıllarda üzerinde durulan bir konu olarak dikkat çekmektedir. Avantajlarından söz edilebileceği gibi, mevcut durumda birtakım eksikliklerden de söz etmek mümkündür. Konuya karşı algı ve farkındalık, kurumsal yaklaşımlar, politika eksikliği vb. konular ilerleyen süreçte üzerinde durulacak konular olarak dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili alan yazın incelendiğinde, araştırma verilerinin yönetiminin özellikle üniversite kütüphanelerinin sorumluluğunda olduğu anlaşıırken, bu bağlamda özellikle kütüphanecilere ve araştırmacılara yüklenecek yeni rollerin de altı çizilmektedir. Bu yönetim sürecinde, özellikle fon sağlayıcıların, kurumların, kamunun da etkiye sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Araştırma verilerinin neden önem taşıdığına odaklanılırken, öte yandan disiplinler arası farklılıklara da değinilmektedir. Politika oluşturma, mevcut politikaları yaygınlaştırma ve kurumsal veri arşivleri oluşturma yeni eğilimler olarak algılanması, bu süreçte özellikle veri üreticilerinin farkındalık düzeylerinin artırılması ve endişe giderici yaklaşımlar sergilenmesi gerekmektedir.

AYBÜ özelinde gerçekleştirilen bu çalışmanın, AYBÜ açık arşiv kullanımının yaygınlaştırılmasının yanında, AYBÜ açık erişim politikasının yeni gelişmeler ışığında şekillenmesinde de etkili olacağı ön görülmektedir.

Kurumsal Açık Arşivler ve Avantajları

Kurumsal açık arşivler, kurumla bağlantılı olan bireylerin ortaya çıkardığı bilimsel çalışmalardan oluşan, sadece kurum içiyle sınırlı kalmayıp bilgileri kurum dışına da açabilen bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda Çelik, Gürdal, Keten, Türkdan ve Kutlutürk'e göre (2013) kurumsal açık arşiv; bağlı oldukları kurumun entelektüel birikimini dijital ortamda bir arada toplayan, saklayan, koruyan ve dağıtımını sağlayan hizmetler bütünü olarak tanımlanırken, ANKOS Açık Erişim ve Kurumsal Arşiv Grubu tarafından; bir kurumun ürettiği bilimsel alan yazının dijital ortamda toplandığı, saklandığı, indekslendiği, korunduğu ve dağıtımının sağlandığı hizmetler dizisini içeren veri tabanı olarak tanımlanmaktadır (Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Açık Erişim ve Kurumsal Arşiv Grubu [ANKOS AEKA], 2006).

Bilimsel kaynaklara açık erişim düşüncesinin bir ürünü olarak ortaya çıkan kurumsal açık arşivlerin bireysel ve kurumsal avantajları bulunmaktadır. Literatürde pek çok araştırma kurumsal açık arşivlerin avantajlarına değinmiştir (Harnad ve Brody, 2004; Swan ve Brown, 2005; Kurtz, 2010; Ertürk ve Küçük, 2010a; Giesecke, 2011; Ertürk ve Şengül, 2012; Gürdal ve diğerleri, 2012). Bu avantajlar genel hatları ile şu şekilde sıralanmaktadır:

- Bilimsel faaliyetlerin çıktılarını dünyaya açmak,
- Çıktıların görünürlüğünü, kullanımını ve etkisini artırmak,
- Üniversiteyi potansiyel paydaşlara tanıtmak,
- Dijital çıktıları toplamak ve yönetmek,
- Disiplinler arası araştırmalar için çalışma alanı sağlamak,
- Öğrencilere, bilimsel gelişimlerini destekleyici içerik ve çalışmalarını paylaşacak platform sunmak (Eroğlu, 2013, s. 5),
- Geri bildirim alma şansı yaratmak,
- Bilginin uzun süreli korunması sağlamak,
- Yeni araştırmalara ışık olmak (Köse ve Küçük, 2010),
- Kurumun saygınlığını artırmak,

- İnternet sayesinde araştırma sonuçlarına ücretsiz ve hızlı erişim sağlamak,
- Bilgi kaynaklarının başka araştırmalara temel oluşturmaya aracılık etmek,
- Araştırmaların tekrarını önlemek (Çelik ve diğerleri, 2013),
- Bilgiye erişimin önündeki engelleri kaldırmak,
- Araştırmacılar arasındaki iletişimi güçlendirmek,
- Bilgi üretimini hızlandırmak (Karasözen ve diğerleri, 2010).

Bu değinilen avantajların sağlanabilmesi için gerçekleştirilecek etkili bir kurumsal açık arşiv girişi ancak kaliteli bir süreç yönetimiyle mümkün olacaktır. Kaliteli süreç yönetimin aşamaları sırasıyla; "süreç hakkında bilgi edinme, hizmet tanımı ve hizmet planının geliştirilmesi, uygulama takımı oluşturma, teknoloji: yazılıma karar verme ve edinimi, tanıtım-pazarlama, hizmeti oluşturma ve olgunlaştırma şeklinde sıralanmaktadır (ANKOS AEKA, 2006). Süreç hakkında bilgi edinme, kurumsal açık arşiv yaklaşımının sağlıklı bir şekilde hayata geçirilmesi adına ilk adım niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, özellikle kurumsal açık arşiv uygulamasına daha önceden hayata geçirilmiş ve başarı ile yürütmekte olan benzer kurumların incelenmesi bu incelemenin alan yazınıla desteklenmesi gerekmektedir. Bu sayede kurumsal açık arşiv pratikte ve teoride daha iyi anlaşılmış olacaktır. Hizmet tanımı ve hizmet planı geliştirme aşamasında, özellikle ne tür bir hizmet sunulacağı, nasıl sunulacağı, kime sunulacağı ve hangi ortak paydaşlarla sunulacağı vb. durumlara açıklık getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, özellikle bütçe ve personel planlamasının iyi yapılması pilot uygulama ile eksikliklerin keşfedilmesi vb. olgunlaştırma yaklaşımlarının sergilenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde süreç yönetiminde kontrolün kaybedilmesi söz konusu olacak ve kurumsal açık arşiv girişi beklenen etkiyi yaratamayacaktır. Uygulama takımı aşamasında özellikle web sitesi, içerik tanımı, içeriğin arşive aktarımı, yardım hatları, yardım sayfaları vb. teknik boyutta adımların atılması gerekmektedir (ANKOS AEKA, 2006). Bu adımların atılması, personelin bu alandaki bilgi ve tecrübesiyle yakından ilgilidir. Dolayısıyla, bu konularda bilgili personelle süreç işletilebileceği gibi mevcut personelin bu konuda eğitim alması sağlanarak sürecin desteklenmesi de mümkündür. Yazılıma karar verme ve edinme aşamasında özellikle belirli standartlara uygunluğa dikkat edilmelidir. Bu bağlamda, edinilecek yazılımın Açık Arşivler Girişimi Metadata Harmanlama Protokolüne uygun olması, verileri uluslararası Dublin Core standartlarında tutması, kurum için özelleştirilebilmesi, her türlü dijital içeriği muhafaza edebilecek özelliklere sahip olması vb. durumlar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda özellikle ücretsiz bazı yazılımlar örnek olarak verilebilir. Bu yazılımlar; Archimede, CDSware, DSpace, EPrints, Fedora, Greenstone'dur (ANKOS AEKA, 2006). Karar verilen yazılımın kurulmasından sonraki adım tanıtım ve pazarlamadır. Kurumsal açık arşiv kapsamında gösterilen çabanın etkili olmasında tanıtım son derece önem taşımaktadır. Hedef

kitleye ulaşılamaması halinde ortaya konulan çabanın uzun vadede sonuç vermesi de mümkündür. Bu bağlamda, söz konusu üniversiteler olduğunda, bu girişimin kısa vadede sonuca gitmesi için öncelikle tepe yönetim ve üst yönetimlerin (rektörlük, dekanlıklar vb.) desteği alınmalıdır. Yüz yüze toplantılar, elektronik veya basılı ortamda tanıtım faaliyetleri, demo sürümler oluşturma ve en önemlisi de akademisyenleri kurumsal açık arşivin kurum kültürünün bir parçası olduğuna inandırma girişimlerinde bulunulması gerekmektedir. Bu bağlamda, özellikle kurumsal açık arşivin avantajlarının akademisyenlerle paylaşılması önemli bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Hizmetin oluşturulması ve olgunlaştırılması ise son adım olarak nitelendirilmektedir. Hizmetin duyurulma çalışmaları, personel eğitimi, teknik destek, telefon, e-posta vb. gibi yardım ağının oluşturulması, hizmet kapsamının geliştirilerek uzun vadede planlama yapılması bu adım içerisinde yer almaktadır (ANKOS AEKA, 2006).

Kurumsal açık arşiv sürecinin başarı ile gerçekleştirilmesi adına tüm bu adımların özümzenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, yükün bir kısmı üniversite yönetimine, bir kısmı kütüphane personeline, önemli bir kısmı da akademisyenlere düşmektedir. Sorumlulukların her üç grup tarafından sırasıyla yerine getirilmesi kurumsal açık arşiv kurma ve geliştirme açısından hayati önem taşıırken, bu süreçte kurumsal aidiyet duygusuyla hareket edilerek açık bilime katkı sağlanacağıının unutulmaması gerekmektedir. İlgisiz yönetim, bilgisiz personel ve umursamaz akademisyen yaklaşımı ile bu sürecin uzayacağı ve beklenen etkiyi yaratamayacağı açıktır.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi ve Politikası

AYBÜ, 2010 yılında kurulmuştur. 2018 yılı itibari ile AYBÜ çatısı altında 12 fakülte (Tıp, Hukuk, İnsan ve Toplum Bilimleri, İslami İlimler, İşletme, Mühendislik ve Doğa Bilimleri, Siyasal Bilgiler, Sağlık Bilimleri, Mimarlık, Diş Hekimliği, Güzel Sanatlar, Havacılık ve Uzak Bilimleri Fakülteleri), 5 enstitü (Fen Bilimleri, Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar, Halk Sağlığı Enstitüleri), 1 yüksekokul (Yabancı Diller Yüksekokulu), 2 meslek yüksekokulu (Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Meslek Yüksekokulu) ve 1 konservatuvar (Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı) bulunmaktadır. Bünyesinde 230 profesör, 150 doçent, 258 doktor öğretim üyesi, 171 öğretim görevlisi (okutman, çevirmen, uzman vb.) ve 343 araştırma görevlisi ile birlikte toplam 1.152 akademik personel bulunmaktadır.

AYBÜ akademisyenlerinin yayınlarının bir havuzda toplanabilmesi, yayınlara erişim ve paylaşımın kolaylaştırılması adına kurumsal açık arşiv yaklaşımı 2014 yılında gündeme gelmiş ve bu bağlamda akademisyenlerin farkındalığının artırılması için kütüphaneciler aracılığı ile bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir. Açık erişim çalışmalarına ilişkin ilk adım 3 Mart 2014 yılında eğitim seminerleriyle atılmıştır. Beş farklı yerleşkede gerçekleştirilen seminerlere toplam 81 kişi katılmıştır. Nisan 2014'te açık erişim

yazılımının uluslararası standartlara uygun bir şekilde kurulması gerçekleştirilmiştir. Mayıs 2014'te açık erişim yazılım uluslararası sistemlere kayıt ettirilmiştir (OpenAIRE, DSpace, openarchives.org, OpenDOAR, ROAR, Google Scholar). Yine Mayıs 2014'te veri girişi eğitim semineri verilmiştir. Üç ay içerisinde kurumsal açık arşiv kurma ve zenginleştirme çalışmalarının genel hatlarıyla şekil aldığı anlaşılmaktadır.

Açık erişim sistemlerinin temelini oluşturan kurumsal açık arşiv sistemleri için kullanılan yazılımlar, ücretsiz olan açık kaynak kodlu yazılımlar ve çeşitli firmalar tarafından geliştirilen ücretli paket programlardan oluşmaktadır. Ücretsiz olarak geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan DSpace, EPrints, Invenio ve Fedora gibi kurumsal açık arşiv sistemi yazılımları mevcuttur (Çelik ve diğerleri, 2013). AYBÜ'de 2014 yılından bu yana DSpace yazılımı aracılığı ile kurumsal açık arşiv çalışmalarına katkıda bulunulmaya çalışılmaktadır.

AYBÜ, kurumsal açık arşiv yaklaşımının özümsemesi ve geliştirilmesi adına üst yönetim ve akademisyenlerin bu konudaki sorumluluklarına dikkat çeken bir açık erişim politikasına sahiptir. Oluşturulan açık erişim politikasında;

- AYBÜ'ye ait akademik çalışmaların uzun dönemli derlenmesinin ve korunmasının sağlanması,
- AYBÜ mensupları tarafından üretilen akademik çalışmaların açık erişimle görünürlüğünün artırılması,
- Bilimsel çalışmaların uluslararası standartlara uygun olarak depolanması ve listelenmesinin sağlanması,
- AYBÜ Kurumsal Açık Arşivi'nin oluşturularak, açık erişim stratejisinin belirlenmesi gibi amaçlar yer almaktadır (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi [AYBÜ], 2011).

Yaklaşık 10 yıllık bir üniversite olan AYBÜ'de kurumsal açık arşiv oluşturma çalışmalarının kısa sürede düşünce aşamasından uygulama aşamasına dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu kapsamda eğitim seminerleriyle birlikte akademisyenlerde farkındalık oluşturulmaya çalışılırken öte yandan yazılı bir politika oluşturularak sürece katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Ayrıca oluşturulan açık erişim danışma kurulu aracılığı ile birtakım sorunların çözümü ve sürecin daha kaliteli yönetilmesi amaçlanmaktadır. Bu olumlu girişimlerle birlikte, özellikle seminerlere katılımın oldukça düşük olduğu, açık erişim politikasına karşı akademisyenlerde yeterli düzeyde algı oluşturulmadığı ve açık erişim danışma kurulunun da bu süreçte etkili bir şekilde yer alamadığına da değinilmesi gerekmektedir. Danışma kurulunda görev alan akademisyenlerin büyük çoğunluğunun açık arşiv sistemine üye olmamış olması bu durumun en önemli göstergesidir.

2014 yılından itibaren AYBÜ'de kurumsal açık arşiv çalışmaları çeşitli girişimlerle sürdürülmektedir. Ancak bu girişimlerin yeterince verimli olmadığını söylemek

mümkündür. Öyle ki, 2014 yılında toplam akademik personelin %3'ü (n=26) kurumsal açık arşiv sistemine üye iken bu oran 2018 sonu itibari ile ancak %7'ye (n=78) yükselebilmiştir. Daha açık bir ifade ile yaklaşık dört yılda sadece 52 akademisyen kurumsal açık arşive üye olma konusunda ikna edilebilmiştir. Öte yandan, 2014 yılında sisteme kayıtlı materyal sayısı 36 iken, bu sayı 2018 sonu itibari ile 323'e yükselmiştir. Yine dört yılda sadece 287 materyal sisteme yüklenebilmiştir. Ancak 323 materyalin, özellikle az sayıdaki bazı akademisyenler tarafından sisteme yüklendiği de göz ardı edilmemelidir.

AYBÜ açık erişim sistemine kayıtlı akademisyen ve materyal sayılarına bakıldığında, Türkiye genelinde AYBÜ'nün bu alanda oldukça gerilerde kaldığını, yeni kurulan üniversitelerle dahi yarışamadığını söylemek yerinde olacaktır. Öyle ki, 2018 yılı itibari ile İstanbul Şehir, Gazi, Ankara ve Dokuz Eylül gibi üniversiteler kurumsal açık arşivlerinde 10.000'in üzerinde (yer yer 30.000-40.000-50.000) materyal bulundururken, AYBÜ'nün de içinde yer aldığı Ordu, Üsküdar, Yeditepe, Acıbadem, Beykent, Bartın, Kırklareli, Uşak, Mehmet Akif Ersoy ve Adıyaman Üniversiteleri kurumsal açık arşivlerinde 500'ün altında materyal bulundurmaktadır (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2018). Bu veriler doğrultusunda, bu çalışmanın AYBÜ açısından önemi açıktır.

Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu araştırmanın temel amacı, AYBÜ akademisyenlerinin açık erişim, açık bilim ve kurumsal açık arşiv konularındaki farkındalık düzeylerini belirlemek ve kurumsal açık arşiv hizmetinden daha etkin yararlanmaları için öneriler geliştirmektir. Çalışma kapsamında cevap aranan araştırma soruları şunlardır:

- AYBÜ akademisyenlerinin açık erişim, açık bilim ve kurumsal açık arşiv kavramlarına yönelik bilgi düzeyleri nedir?
- AYBÜ akademisyenlerinin kurumsal açık arşiv aracılığıyla bilgiye erişim ve bilgiyi paylaşım yaklaşımları nasıldır?
- Üniversitenin kurumsal açık arşivinin aktif kullanılamaması önündeki engeller nelerdir? Bu engellerin ortadan kaldırılması konusunda neler yapılabilir?
- AYBÜ açık erişim politikasının yeni gelişmeler ışığında yeniden yapılandırılması konusunda hangi çözüm önerileri geliştirilebilir?

Yöntem

Çalışma kapsamında, belirlenen amaçlara ulaşabilmek adına olayların, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeyi ve mevcut durumları, koşulları ve özellikleri olduğu gibi açıklamayı öne çıkaran betimleme yöntemi kullanılmıştır (Kaptan, 1998, s. 59). Verilerin elde edilmesinde ise bireylerin ihtiyaçlarının

belirlenebilmesi ve tatmin düzeylerinin ölçülebilmesi, kurumların güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konulabilmesi, iyileştirilmeye açık alanların tespit edilebilmesi ve yeni ya da var olan programların/politikaların etkinliklerinin ölçülebilmesi adına sistematik şekilde veri toplamayı sağlayan anket tekniği kullanılmıştır (Houston, t. y., s. 9-13). Olasılığa dayalı örneklem seçimi mümkün olmadığından örneklemin belirlenmesinde, uygun olan herhangi bir biçimde herhangi bir olayı seçebilme ilkesine dayanan olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda/gelişigüzel örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Neuman, 2013, s. 320). Çalışma, 2018 Aralık ayı itibarı ile AYBÜ'de görev yapmakta olan bütün akademisyenleri kapsamaktadır. 2018 Aralık ayı verilerine göre AYBÜ'de toplam 1.152 akademisyen görev yapmaktadır. Elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 24.0 paket programı aracılığı ile değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, anketin sonunda yer alan açık uçlu soru yapılandırılmış görüşme sorusu olarak düzenlenmiştir. Bu verilerin değerlendirilmesinde sorulara cevap veren her bir katılımcı K (katılımcı) harfi ile temsil edilmiş ve K1'den K14'e kadar numaralandırılmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Çalışmanın bu bölümünde, AYBÜ'de 2018 Aralık ayı itibarı ile görev yapmakta olan 225 akademisyene ilişkin bulgular; demografik, araştırma tutumları, açık erişim yaklaşımı ve kurumsal açık arşiv yaklaşımına ilişkin bulgular olmak üzere dört başlık altında tablolar eşliğinde sunulmaktadır.

A. Demografik Bulgular

Çalışma kapsamında, 1.152 akademisyene anket formu iletilmiş, 225 geri bildirim alınmıştır. Katılımcıların önemli bir bölümü (%45,8; n=103) araştırma görevlilerinden oluşurken; %24'ü (n=54) doktor öğretim üyesi, %13,8'i (n=31) profesör, %12'si (n=27) doçentlerden oluşmaktadır. Ankete beş öğretim görevlisi ile iki de araştırma görevlisi doktor katılım göstermiştir. Bu bağlamda, elde edilen verilerde başta araştırma görevlileri olmak üzere, doktor öğretim üyeleri, profesörler ve doçentlerin yanıtlarının etkili olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ankete katılan akademisyenlerin yarısı (%49,9; n=111) 2-5 yıldır AYBÜ'de görev yaptığını belirtirken %24,9'u (n=56) bir yıl ve daha az, %23,5'i (n=53) de 6-7 yıldır AYBÜ'de görev yapmaktadır. Kurumsal açık arşiv faaliyetlerin yaygınlaştırılmaya başlandığı 2014 yılı ile katılımcıların AYBÜ'de görev yaptıkları süre dikkate alındığında, önemli oranda katılımcının yaygınlaştırma faaliyetlerine karşı farkındalık sahibi olabileceği beklenmektedir. Ankete katılan akademisyenlerin fakültelere göre dağılımı ise Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Akademisyenlerin Fakültelere Göre Dağılımı

Fakülteler	n	%
Tıp	50	22,2
Hukuk	42	18,7
Mühendislik ve Doğa Bilimleri	37	16,4
Sağlık Bilimleri	36	16,0
İnsan ve Toplum Bilimleri	27	12,0
Mimarlık	9	4,0
Dış Hekimliği	8	3,6
Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı	6	2,7
Siyasal Bilgiler	4	1,8
İslami İlimler	2	0,9
İşletme	2	0,9
Havacılık ve Uzay Bilimleri	1	0,4
Güzel Sanatlar	1	0,4
Toplam	225	100

Fakültelere göre dağılımda Tıp (%22,2; n=50), Hukuk (%18,7; n=42), Mühendislik ve Doğa Bilimleri (%16,4, n=37), Sağlık Bilimleri (%16; n=36) ve İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültelerinde (%12; n=27) görevli akademisyenlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Geriye kalan fakültelerden oldukça düşük katılım sağlandığı anlaşılmakta olup bu durum fakülteler arasında konuya yaklaşımın farklılık gösterebileceğine ilişkin somut bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Bu tablo aynı zamanda, AYBÜ kapsamında gerçekleştirilecek açık erişim ve açık arşiv farkındalık girişimlerinin de fakülte odaklı planlanması ve uygulanmasına gerektiğine işaret etmektedir. Dekanlık ve fakülte sekreterlikleri iş birliği ile bölüm odaklı bilgilendirmelerin dahi gerçekleştirilebilmesi mümkündür.

B. Bilgiyi Arama, Bulma ve Paylaşma Tutumlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların araştırma tutumlarına ilişkin detaylı bilgilere yer verilmektedir. Katılımcıların %73,3'ü (n=165) araştırmalarını gerçekleştirirken basılı kaynaklardan ziyade elektronik kaynakları öncelikli olarak tercih ettiklerini belirtmiştir. Tablo 2'de de katılımcıların araştırmalarında öncelikle yararlandıkları ortamlar sıralanmaktadır.

Tablo 2. Araştırmalarda Öncelikli Yararlanılan Ortamlar

Yararlanılan kanal/kaynak	n	%
Veri tabanları	186	82,7
Arama motorları	144	64,0
Kütüphane ve kütüphane Web sayfası	139	61,8
Açık arşivler	115	51,1
Konu ile ilgili diğer web sayfaları	73	32,4
Kişisel kaynak arşivleri	52	23,1
Sosyal platformlar	17	7,6
Diğer	1	0,4

Yararlanılan ortamlar açısından bakıldığında, veri tabanları (%82,7; n=186) ilk sırada yer alırken bu ortamı sırasıyla arama motorları (%64; n=144), kütüphane web sayfası (%61,8; n=139) ve açık arşivler (%51,1; n=115) takip etmektedir. Yararlanılan ortam bakımından açık arşivlerin tercih edilme oranı olumlu bir tablo çizerken Tablo 3'te de görüldüğü üzere, sonuç paylaşımı için açık arşivler daha düşük oranda tercih edilmektedir. Açık arşivlerin kurumsal açıdan olduğu kadar kişisel açıdan sağlayacağı yararların yeterince farkında olunmadığı bu durumun nedenlerinden biri olarak düşünülebilir. Diğer seçeneğini işaretleyen bir kişi "scholargoogle.com" dan yararlandığını belirtmiştir.

Tablo 3. Araştırma Sonuçlarının Paylaşımında Tercih Edilen Ortamlar

Ortamlar	n	%
Elektronik dergi ve kitaplar	181	80,4
Basılı dergi ve kitaplar	175	77,8
Açık arşiv	49	21,8
Kişisel web sayfası	30	13,3
Bölüm web sayfası	23	10,2
Tartışma listeleri	6	2,7
Haber grupları	9	4,0
Diğer	3	1,3

Sonuçların paylaşımında elektronik dergi ve kitapların %80,4 (n=181) ilk sırayı aldığı, bunu %77,8 (n=175) ile basılı dergi ve kitapların takip ettiği görülmektedir. Araştırma sonuçlarının paylaşımında açık arşivlerin tercih edilme oranı ise %21,8'dir (n=49). Katılımcıların, daha önce bir kez yayınlanarak açık erişimde yer alan yayınlarını ikinci kez farklı bir platformda paylaşma eğilimlerinin düşük olduğu bu bağlamda özellikle açık arşivlerin yeterince tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyen

üç katılımcı da araştırma sonuçlarını WhatsApp, e-mail, Google Akademik gibi ortamlar aracılığıyla paylaştıklarını belirtmişlerdir.

Erişilmeye çalışılan kaynağın ücretli olması durumundaki eğilimleri ortaya çıkarmak adına yöneltilen soruda, katılımcıların %18,7'si (n=42) ücreti ödeyerek kaynağa erişim sağlayacağına dikkat çekerken, ücreti ödemeyip farklı kaynaklara yöneleceğini belirtenlerin oranı ise %78,7'dir (n=177). Katılımcıların yayın erişimine ilişkin olumlu eğilim gösterdiği, ancak kişisel çaba gerektiren (açık arşivler gibi) platformlarda yayın paylaşımına yeterince eğilimli olmadıkları anlaşılmaktadır. Öte yandan, katılımcıların yayın yapma konusundaki öncelikleri de birtakım farklılıklar göstermektedir.

Tablo 4. Akademik Yayın Yapma Konusundaki Öncelikli Gerekçe/Gerekçeler

Gerekçeler	n	%
Çalışma alanıma bilimsel katkıda bulunmak	176	78,2
Akademik kariyerde ilerlemek	156	69,3
Çalıştığım konuyla ilgili farklı bakış açıları geliştirilmesine ortam hazırlamak	134	59,6
Akademik topluluğu çalışma konum hakkında bilgilendirmek	98	43,6
Alanımda tanınırlığımı artırmak	92	40,9
Çalışmalarımı ilgili geri bildirimler almak	59	26,2
Diğer	4	1,8

Akademik yayın yapma konusundaki öncelikli gerekçeler arasında ilk sırada “çalışma alanıma bilimsel katkıda bulunmak” (%78,2; n=176) gelmektedir. Bu gerekçeyi sırasıyla “akademik kariyerde ilerlemek” (%69,3; n=156) ve “çalıştığım konuyla ilgili farklı bakış açıları geliştirilmesine ortam hazırlamak” (%59,6; n=134) izlemektedir. Dört katılımcı ise diğer seçeneği ile “akademik teşvik ücretinden yararlanmak, toplumsal, siyasi ve akademik sorunlarla ilgili temel güncel dünya sorunlarına odaklanmak, hastalara faydalı olabilmek, yeterliliğini belgelendirmek” gibi gerekçeleri belirtmiştir.

Çalışma alanına katkıda bulunulmasına yönelik gerekçe en yüksek oranda tercih edilmesine rağmen bu durum katılımcıların açık arşiv, kişisel veya bölüm web sayfaları gibi elektronik platformlarda yayın paylaşımı konusundaki tutumları ile çalışmaktadır. Bu bağlamda, çalışma alanına ve bilime katkıda bulunmanın en önemli yollarından birinin açık erişim ve buna bağlı olarak da açık arşivler olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bir yayına birden farklı/fazla noktadan ücretsiz erişilebilmesi çalışma alanına bilimsel anlamda katkı sağlayabilmenin ön koşullarındandır. Yayınların erişim oranının etki oranını da artıracakı unutulmamalıdır.

C. Açık Erişim Kavramı İle İlgili Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular

Açık erişim kavramına karşı farkındalığın ölçüldüğü soruya verilen cevapların oranlarına bakıldığında, katılımcıların %37,3'ünün (n=84) açık erişim kavramına ilişkin bilgisi olduğu anlaşılmaktadır. Profesörler (%6,3; n=14) ve doçentler (%5; n=11) konu ile ilgili en az bilgi sahibi olan iki grup olarak dikkat çekmektedir. Öte yandan, katılımcıların %47,6'sı (n=107) bu konuda kısmen bilgiye sahip olduğunu, %15,1'i (n=34) ise açık erişim konusunda bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Bu oranlar, çalışmaya katılan akademisyenlerin yaklaşık üçte ikisinin açık erişim konusunda yeterince bilgisinin olmadığını dolayısı ile bu konuda farkındalık artırıcı çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Buna rağmen, katılımcıların neredeyse tamamı (%91,1; n=205) bilimsel kaynakların erişime açık olması gerektiğini savunurken, %7,1'i (n=16) bu konuda kararsız olduğunu, sadece dört katılımcı da erişimin açık olmaması gerektiğini belirtmiştir. Benzer şekilde, katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından, araştırma verilerinin de erişime açık olması gerektiği düşünülmektedir (%80,9; n=182). Bu konuda kararsız olduğunu belirtenlerin oranı %11,1 (n=25) iken, araştırma verilerinin erişime açık olmaması gerektiğini savunanların oranı ise sadece %8 (n=18)'dir. Araştırma verilerinin açık olması gerektiği en yüksek oranda araştırma görevlileri tarafından savunulurken (%39,2; 87), en düşük oranda ise doçentler tarafından savunulmaktadır (%9,5; n=21). Fakülte bazında, özellikle Tıp Fakültesinden katılımcıların araştırma verilerinin paylaşımını önemli oranda desteklemesi ise dikkat çekicidir (%80, n=40). Tablo 5'de katılımcıların kullandığı açık erişim portalları en çok tercih edilenden itibaren sıralanmaktadır.

Katılımcıların ağırlıklı olarak "Google Akademik" portalını kullandıkları görülmektedir (%89,3; n=201). Bunu sırasıyla "YÖK Tezler" (%70,7; n=159), "ULAKBİM TR Dizin" (%64,4; n=145) ve "DergiPark" (%60; n=135) portalları izlemektedir. Üniversitelerin açık arşivlerini kullananların oranı ise %54,2 (n=122) ile dikkat çekmektedir. Bu oran diğer portalların kullanımı ile kıyaslandığında düşük gibi görünse de açık arşivlerin de tercih edildiğine ilişkin ipucu vermektedir. Bu ipucu, açık arşiv geliştirme çabalarının boş bir çaba olmadığına, ilerleyen süreçte içerik ve kabuk değiştirerek de olsa bu tarz arşivlere gereksinim duyulacağına işaret etmektedir. Tercih edilen portalların dışında katılımcılar tarafından diğer seçeneği ile; sci-hub.cc, Science Direct, Elsevier, JSTOR, EBSCO, Web of Science, Wiley, isamveri.org, Google Scholar, IEEE, Proquest, UMI, Heinonline, Swisslex, scribd.com ve SCOPUS ayrıca belirtilmiştir. Öte yandan, akademisyenlerin açık erişim sistemlerinden yararlanma oranları ile bu sistemlerde bulundurdıkları yayın sayısı arasında ciddi bir fark bulunduğunu belirtmek mümkündür (Bkz. Tablo 6).

Tablo 5. Kullanılan Açık Erişim Portallarının Dağılımı

Portallar	n	%
Google Akademik	201	89,3
YÖK Tezler	159	70,7
ULAKBİM TR Dizin	145	64,4
DergiPark	135	60,0
Üniversitelerin açık arşivleri	122	54,2
ResearchGate	111	49,3
PubMed	96	42,7
Academia.edu	80	35,6
Arxiv.org	20	8,9
Directory of Open Access Journals (DOAJ)	20	8,9
PlusOne	19	8,4
Open Science Directory	19	8,4
FreeMedicalJournals	18	8,0
SCOAP	11	4,9
Dictionary of Open Access Books	10	4,4
Acikders (www.acikders.org.tr)	8	3,6
OpenAIRE	5	2,2
BASE (Bielefeld Academic Search Engine)	5	2,2
OpenAIRE/Zenodo	1	0,4
AOSpine	1	0,4
Kullanmıyorum	2	0,9
Diğer	24	10,7

Tablo 6. Katılımcıların Açık Erişim Sisteminde Bulunan Yayın Sayısı

Yayın sayısı	n	%
1-5	73	32,4
6-10	20	8,9
11-20	17	7,6
21+	23	10,2
Hiç	56	24,9
Bilgim yok	36	16,0
Toplam	225	100

Açık erişim sisteminde bulunan yayın sayıları sorulan katılımcıların büyük çoğunluğunun açık erişimde 1-5 arası yayını bulunmaktadır (%32,4; n=73). Hiçbir yayınının açık erişim sisteminde yer almadığını belirten katılımcıların oranı ise dikkat çekicidir (%24,9; n=56). Akademisyenlerin %16'sı (n=36) ise açık erişim sisteminde yayını olup olmadığı hakkında bilgisinin olmadığını belirterek bu bağlamda bilgiye ve farkındalığa ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu oran katılımcıların %15,1'inin (n=34) açık erişim konusunda bilgi sahibi olmadığını belirttiği sonuç ile de örtüşmektedir.

Öte yandan, açık erişim sisteminde yayını olanlar arasında 1 ile 21 ve daha fazla yayını olanlar belli oranlarda dağılım gösterirken hiç yayını bulunmayanların oranının yüksek olduğu hatta yayını olup olmadığı bilgisine sahip olmayanların oranının da yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum; açık erişimle ilgili katılımcıların farkındalık düzeylerinin düşük olduğu veya açık erişimle ilgili 2014 yılından 2019 yılı sonuna kadar yapılan eğitimlerin yeterli etkiyi yaratmadığı biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca, katılımcıların %91,1'inin (n=205) bilimsel kaynakların erişime açık olması gerektiğini savunmasına rağmen, açık erişim sisteminde bulunan kaynakların bu orana kıyasla çok düşük olması araştırmacıların açık erişimde yer alan kaynaklardan yararlanmak istediklerini ancak kendi yayınlarını açık erişim sisteminde bulundurmamak istemediklerini göstermektedir. Bu bağlamda, açık erişimle ilgili görüşlere katılım düzeyleri katılımcıların konuya bakış açıları hakkında daha somut ipuçları vermektedir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7. Açık Erişimle İlgili Görüşlere Katılım Oranları

Görüşler	n	%
Bilimsel bilginin paylaşımını artırır	211	93,8
Bilgiye kolay, hızlı ve ücretsiz erişim sağlar	190	84,4
Yazarların ve eserlerin görünürlüğünü artırır	177	78,7
Bilimsel bilginin kullanımını ve faydaya dönüşümünü artırır	172	76,4
Araştırma verilerinin erişimine ve yeniden kullanımına olanak sağlar	167	74,2
Bilimsel bilginin güncel takibini kolaylaştırır	166	73,8
Araştırma sonuçlarının tartışma ortamına açılmasını, paylaşımını ve denetimini kolaylaştırır	120	53,3
Araştırma kurumlarının tanınırlığını artırır	113	50,2
Fikri mülkiyet haklarının ihlalinin kolaylaştırır (intihal, telif hakkı vb.)	62	27,6
Bilgi güvenliğini sağlamada sorun yaratır	38	16,9
Araştırmacı için gereksiz iş yükü yaratır	9	4,0
Diğer	1	0,4

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%93,8; n=211) açık erişimin bilimsel bilginin paylaşımını artıracağı görüşünü savunurken, bu görüşü %84,4 (n=190) ile bilgiye kolay, hızlı ve ücretsiz erişim sağlayacağı görüşü izlemektedir. Bir kişi ise intihalin daha kolay ve hızlı ortaya çıkarılabileceğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, araştırma kurumlarının tanınırlığını artıracağını ve dolayısıyla kurumsal fayda sağlayacağını savunanlar ise katılımcıların %50,2'sini (n=113) oluşturmaktadır. Kurumsal faydaya ilişkin farkındalığın düşük olduğu katılımcıların daha çok bireysel faydalara dikkat çektiği görülmekte, açık erişimin kurumsal faydalarına ilişkin farkındalık artırıcı girişimlerde bulunulabileceği anlaşılmaktadır. Öte yandan, yayınların açık erişime yüklenmesinin gereksiz iş yükü yaratmayacağına yönelik yaklaşım, AYBÜ'de bu alandaki girişimleri kolaylaştırabilecek bir ipucu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 7'den elde edilen bulgular, akademisyenlerin açık erişim sistemindeki yayın sayıları ile birlikte değerlendirildiğinde (Bkz. Tablo 6), araştırmacıların açık erişimin avantajlarına yönelik farkındalık sahibi olmalarına rağmen yayınlarını açık erişime açmamaları noktasında çeşitli kaygılara sahip oldukları izlenimini yaratmaktadır. Bu kaygıların başında fikri mülkiyet haklarının ihlali gelmektedir (%27,6; n=62).

D. Kurumsal Açık Arşiv Yaklaşımına İlişkin Bulgular

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%80; n=180) kurumsal düzeyde açık arşiv yaklaşımını gerekli görmektedirler. Benzer şekilde, %76,4'ü (n=172) ise açık arşiv politikasının kurum kültürünün bir parçası olması gerektiğini savunmaktadır. Buna rağmen, katılımcıların sadece %23,6'sı (n=53) AYBÜ'nün açık arşiv politikasına sahip olduğunu bilmektedir. Akademisyenlerin büyük bir kısmının bu konuda bilgisi olmadığı anlaşılmaktadır (%71,1; n=160).

Katılımcıların %34,7'si (n=78) kurumsal açık arşivlere erişimin kurum içi çalışanlar, öğrenci ve akademisyenlerle sınırlı olması gerektiğini savunmaktadır. Unvana göre dağılıma bakıldığında, bu görüşün özellikle araştırma görevlileri (%16,4; n=35) ve doktor öğretim üyeleri tarafından desteklendiği (%10,3; n=22) anlaşılmaktadır. Katılımcıların %61,8'i (n=139) ise kurum içi ve dışı herkese açık olması gerektiğini düşünmektedir. Kurumsal açık arşivin herkese ya da belirli gruba/gruplara açık olmasının kurumsal açık arşivde yer alması gereken kaynaklarla ilgili olup olmayacağı düşünülebilir. Bu bağlamda, katılımcıların kaynak türüne ilişkin yaklaşımları Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8. Kurum Açık Arşiv Sisteminde Yer Alması Düşünülen Yayınlar

Yayın türleri	n	%
Üniversite akademik personelinin adının geçtiği her türlü bilimsel makale, bildiri ve kitaplar	198	88,0
Yüksek lisans ve doktora tezleri	181	80,4
Araştırma verileri	98	43,6
Üretilen ders notları	71	31,6
Raporlar	56	24,9
Hiçbiri	4	1,8

Katılımcıların %88'i (n=198) üniversite akademik personelinin adının geçtiği her türlü bilimsel makale, bildiri ve kitapların, %80,4'ü (n=181) yüksek lisans ve doktora tezlerinin açık arşivlerde yer alması gerektiğine dikkat çekmektedir. Araştırma verilerinin açık arşivlerde paylaşılabilmesine ilişkin çekimser bir yaklaşım olduğu gözlenirken (%43,6; n=98) bu konuya ilişkin farkındalık ve bilgi eksikliğinin, politikada bu konuya yeterince değinilmemiş olmasının, araştırma verilerinin usule uygun kullanılmayacak olduğuna inanılmasının temel sebepler olabileceği düşünülmektedir. Üretilen ders notlarının kurumun açık arşiv sisteminde yer alması düşüncesi %31,6 (n=71) oranında desteklenmektedir. Sadece dört katılımcı adı geçen hiçbir yayının kurumsal açık arşiv sisteminde yer almaması gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 9. Kurumsal Açık Arşiv Hizmetlerini Kullanma ve Kullandırma Kapsamındaki Öncelikli Gerekçelere İlişkin Dağılım

Gerekçeler	n	%
Kurumun İnternetteki varlığının ve görünürlüğünün yurt içinde ve yurt dışında artması	152	67,6
Her türlü bilimsel yayına ücretsiz, hızlı ve kolay ulaşma imkânı yaratması	145	64,4
Disiplinler arası araştırmaları kolaylaştırması ve desteklemesi	132	58,7
Kurumlarda geliştirilen araştırmaların etkisinin artması	131	58,2
Araştırma sonuçlarının kurumsal açık arşivde toplanması, kolaylıkla erişilebilmesi, analiz edilmesi, yönetilmesi ve değerlendirilmesi	129	57,3
Öğrencilere araştırma/tez/proje konusu belirlemelerinde kolaylık sağlaması	119	52,9
Üniversitenin ilgili kişi veya kurumlarca (öğrenciler, diğer paydaşlar vb.) tanınması	104	46,2
Dijital öğretim materyallerinin geliştirilmesi ve desteklemesi	80	35,6
Akademisyenlerin mesleki açıdan sorgulanması ya da ödüllendirilmesi	59	26,2
Açık arşivleri kullanmıyorum	11	4,9

Tablo 9 incelendiğinde, akademisyenlerin, açık arşivin bireysel ve kurumsal yararlarını hemen hemen eşit oranda öncelikli olarak gözettikleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların %67,6'sı (n=152) kurumun İnternet'teki varlığının ve görünürlüğünün yurt içinde ve yurt dışında artmasını öncelikli gerekçe olarak benimsemektedir. Bunu her türlü bilimsel yayına ücretsiz, hızlı ve kolay ulaşma imkânı yaratması (%64,4; n=145) izlemektedir.

Genel anlamda kurumsal açık arşiv hizmetlerini kullanma ve kullandırma kapsamında katılımcıların görüşleri olumlu yönde dağılım göstermektedir. Bunun dışında sadece 11 katılımcı açık arşivleri kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Kullanım ve kullandırma durumları göz önünde bulundurularak, katılımcıların kurumsal açık arşivlere ilişkin farkındalık oluşturma yolları hakkındaki düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10. Kurumda Açık Arşiv Konusunda Farkındalık Oluşturulan Yollar

Yol/yöntemler	n	%
E-posta	151	67,1
Eğitim seminerleri	117	52,0
Bilimsel toplantılar (konferans, sempozyum vs.)	83	36,9
Akademisyenler ile doğrudan iletişim	71	31,6
Kütüphaneciler ile doğrudan iletişim	67	29,8
Açık Erişim Danışma Kurulu aracılığı ile	28	12,4
Bilgilendirmeye ihtiyaç duymuyorum	10	4,4

Katılımcıların büyük çoğunluğunun e-posta (%67,1; n=151) ve eğitim seminerleri (%52; n=117) aracılığıyla kurumsal açık arşiv konusunda bilgilendirilmek istedikleri anlaşılmaktadır. Zaman kaybı ve hızlı harekete geçmek konusunda e-posta yöntemi etkili görünse de 2018 yılsonu açık arşiv materyal ve kayıtlı üye sayılarına bakıldığında 2014 yılından beri yaklaşık beş yıldır bu yolla gerçekleştirilen girişimlerin yeterince etkili olamadığı anlaşılmaktadır. E-posta adresi kullanım alışkanlığının da bu sürece olumsuz etki ettiği düşünülebilir. Öte yandan, eğitim seminerleri her ne kadar ikinci sırada yer alsın da beş yıl içerisinde açık erişim ve arşivler kapsamında gerçekleştirilen seminerlere katılım oranının da oldukça düşük olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, Açık Erişim Danışma Kurulu önderliğinde, AYBÜ kapsamında bilgilendirme sürecinin daha iyi organize edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sadece 10 akademisyenin ise bu konuda bilgilendirmeye ihtiyacı olmadığı anlaşılmaktadır. Bilgilendirmeye ihtiyaç duymayanların beşinin AYBÜ'de sunulan açık arşiv hizmetlerinden haberdar olmadığı ve dolayısı ile açık arşive de üye olmadığı, ikisinin ise haberdar olduğu halde üye olmadığı bilinmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların kurumsal açık arşive üyelik durumları bu alanda atılması gereken adımlar olduğunun somut bir göstergesidir (Bkz. Tablo 11).

Tablo 11. Kurumun Açık Arşivine Üyelik Durumu

Üyelik durumu	n	%
Kurumumda açık arşiv hizmeti sunulmadığı için açık arşive üye değilim	109	48,4
Kurumumda açık arşiv hizmeti sunulmaktadır ancak arşive üye değilim	87	38,7
Kurumumda açık arşiv hizmeti sunulmaktadır ve arşive üyeyim	29	12,9

Katılımcıların yaklaşık yarısı (%48,4; n=109) kurumda açık arşiv hizmeti sunulmadığı için açık arşive üye olmadığını belirtmiştir. Bu bulgu, kurumda mevcut açık arşiv sistemi bulunmasına rağmen bunun katılımcılar tarafından bilinmediği sonucunu ortaya çıkarmakta ve oransal açıdan oldukça dikkat çekmektedir. Bu durum, kurumda yapılan farkındalık çalışmalarının istenilen etkiyi yaratmadığının bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, katılımcıların %38,7'si (n=87) kurumda açık arşiv hizmetinin sunulduğunu bilmesine rağmen arşive üye olmadığını belirtmiştir. Bu durum, mevcut açık arşiv sisteminin varlığından haberdar olup aktif olarak kullanmayan akademisyenlerin de önemli bir çoğunluğu oluşturduğunu göstermektedir. Bu konuda, arşive üyelik sürecinin caydırıcılığına dikkat çekilmekte olup bu sürecin daha kısa ve anlaşılır şekilde tamamlanabilecek olmasının üye sayısına olumlu etki edeceği düşünülmektedir. Ayrıca bu oranlar, açık arşivin bireysel ve kurumsal yararlarının yeterince farkında olunmadığına, kurum kültürünün oluşturulabilmesi adına bu konuda yeterince gayret gösterilmediğine de işaret etmektedir. Katılımcıların sadece %12,9'unun (n=29) kurumdaki açık arşiv sisteminden haberdar olduğunu ve arşive üye olduğunu beyan etmiş olması, AYBÜ'de kurumsal açık arşiv sistemine yönelik bilgilendirme faaliyetlerinin artırılmasına duyulan gerekliliğe bir zemin oluşturmaktadır. Tablo 12 incelendiğinde ise, AYBÜ akademisyenlerinin açık arşivi kullanma noktasında yeterince istekli olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 12. Açık Arşiv Kullanma Durumuyla İlgili Olumlu ve Olumsuz Yaklaşımlara Katılım Dağılımı

Yaklaşımlar	n	%
Açık arşivi çalışmalarımı ilgili yayınlara erişim için kullanıyorum	106	47,1
Diğer kurumların açık arşivlerinden yararlanıyorum	66	29,3
Açık arşivi yayın paylaşımı için kullanıyorum	54	24,0
Konu hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığım için açık arşivi kullanamıyorum	51	22,7
Araştırmalarımı ilgili kaynaklara zaten farklı yollardan erişebildiğim için açık arşivi kullanmıyorum	35	15,6
Yayınları sisteme yüklemek çok fazla zaman aldığından/alacağından açık arşivi kullanmıyorum	14	6,2
Diğer	5	2,2

Yayınlara erişim konusunda farklı alternatiflerin çokluğu ve alışkanlıklar bu durumun temel nedeni olarak düşünülmektedir. Yine de açık arşivi çalışmaları ile ilgili yayınlara erişim için kullananların oranı dikkat çekicidir (%47,1; n=106). Diğer kurumların açık arşivlerinden yararlananların oranı ise azımsanmayacak düzeydedir (%29,3; n=66). Öte yandan, açık arşivi yayın paylaşımı için kullananların oranı bu konuda gerçekleştirilmesi düşünülen girişimler için umut verici olmakla birlikte (%24; n=54), konu hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığı için açık arşivi kullanamayanların oranı ise (%22,7; n=51) bu konuda harekete geçilmesini gerektirmekte, AYBÜ’de açık arşiv konusunda farkındalık düzeyinin yeterince oluşturulmadığının da bir başka göstergesi sayılmaktadır.

Yayınları sisteme yüklemek çok fazla zaman aldığından/alacağından açık arşivi kullanmadığını belirtenlerin oranı ise %6,2’dir (n=14). Bu oran, akademisyenlerin açık arşiv sistemini kullanmada teknik bir desteğe, iş yükü paylaşımına ihtiyaç duyduklarına işaret etmektedir. Beş katılımcı da diğer seçeneği ile “DSpace’ye makale yükleyebilsem başka bir şey istemiyorum, kaç yıldır makale yüklenmiyor”, “açık arşivi kullanmıyorum”, “yeterince kullandığımı sanmıyorum” ve “fikrim yok” cevaplarını vermişlerdir. Çizilen olumsuz tabloya rağmen, açık arşivin geliştirilmesi kapsamında katılımcıların görüşleri de göz ardı edilmemelidir (Bkz. Tablo 13).

Tablo 13. Kurumsal Açık Arşivin Geliştirilebilmesi İçin Öncelikli Olarak Yapılması Gerekenler

Yapılması gerekenler	n	%
Açık arşivin avantajları akademisyenlere anlatılarak bilgilendirme yapılmalıdır	172	76,4
Kütüphanecilerle iş birliği yapılarak kurumsal açık arşiv kullanımı ve sisteme yayın yükleme konusunda destek alınmalıdır	137	60,9
Kurumsal açık arşive yayınların yüklenmesi zorunlu tutulmalıdır	65	28,9
Diğer	7	3,1

Katılımcıların yaklaşık dörtte üçünün (%76,4; n=172) bu konuda bilgilendirme yapılması gerektiğine dikkat çektiği görülmektedir. Bu bulgu aynı zamanda, AYBÜ’de kurumsal açık arşiv sistemiyle ilgili farkındalık düzeyinin henüz yeterince oluşturulmadığının bir göstergesidir. Bunun yanı sıra, kurumsal açık arşivin oluşturulmasında önemli görev ve sorumlulukları bulunan kütüphanecilere ilişkin olarak ise, katılımcıların %60,9’unun (n=137) “kütüphanecilerle iş birliği yapılarak kurumsal açık arşiv kullanımı ve sisteme yayın yükleme konusunda destek alınmalıdır” görüşünü benimsedikleri tespit edilmiştir. Diğer taraftan, akademisyenlerin %28,9’u (n=65) ise kurumsal açık arşive yayınların yüklenmesinin zorunlu tutulması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, diğer seçeneği ile iki katılımcı bu konuda fikrinin olmadığını belirtirken, diğer beş katılımcı ise istek üzerine yayınların arşive eklenmesini, kurumsal bir arşivden söz edilecekse kırtasiyecilik ve prosedür işini akademik personel yerine

idari personelin yapmasını, İnternet tabanlı ve isteğe bağlı olmasını, verilerin YÖKSİS'ten çekilmesini ve bunun aynı zamanda öğretim üyesinin iş yükünü de düşüreceğini, yüklemeyi profesyonellerin yapmasını, akademisyenlere iş yükü oluşturulmamasını savunmaktadır.

Diğer taraftan, anketin sonunda katılımcılara yöneltilen açık uçlu soruya %5,7 (n=13) oranında geri dönüş alınmıştır. Katılımcıların çalışma kapsamında özellikle dikkat çekmek istediği noktalar arasında; AYBÜ kurumsal açık arşiv sisteminin varlığının bilinmemesine ve kullanımının zorluğuna yönelik açıklamalar ile açık erişim sistemine yönelik önyargılar ve öneriler öne çıkmaktadır.

AYBÜ kurumsal açık arşiv sisteminin varlığının bilinmemesi ve akademisyenlerin bu konuda yeterli düzeyde bilgilendirilmemesi ile ilgili açıklamalar K1 tarafından *"üniversitemizde açık erişim sistemi olduğunu ilk defa duydum bugün"*, K4 tarafından *"AYBÜ kapsamında açık arşiv konusunda yeterince algı oluşturulamamış ve farkındalık oluşturulamamıştır. Bu durum sisteme kayıtlı materyal ve akademisyen sayılarından anlaşılmaktadır"*, K6 tarafından *"Erişime açık arşiv çok önemli bir hizmettir. Ancak akademik personelin yeterli düzeyde bilgilendirildiklerini düşünmüyorum"* ve K11 tarafından *"... Bilmediğim bir konuydu..."* şeklinde belirtilmiştir.

Kurumsal açık arşiv sisteminden etkin yararlanılmasının önemi ise K4 tarafından, *"...En kısa sürede sayıların artırılması, akademisyenlerde algı ve farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Çünkü dünyada ve Türkiye'de son yıllarda artık bilimsel çıktıların ziyade araştırma verilerinin paylaşılabilmesi tartışılmaktadır. AYBÜ bu süreçte geri kalmamalıdır. Köklü üniversitelerle yarışabilmek ayrıca kurum kültürünü oluşturabilmek adına bu girişime gereken önem ve değer verilmelidir"* ve K14 tarafından *"Kurumsal açık arşivin kullanımına ve avantajlarına yönelik eğitimlerin artırılması, sistemin daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Bu da hem akademisyenlerin hem de Üniversitenin görünürlüğünü artırarak çift yönlü bir kazanç sağlayacaktır"* şeklinde ifade edilmiştir.

Öte yandan, katılımcılardan bazıları kurum içi bilgilendirmelerin ve eğitimlerin önemine dikkat çekmiştir. K8, *"...Konu önemli biz akademisyenler için. Yeterli eğitim olması gereklidir..."* şeklinde eğitimlerin artırılmasının gerekliliğinin altını çizmiştir.

Bazı katılımcıların kurumsal açık arşiv sisteminin kullanımına ilişkin belirttiği sorunlar, eğitimlerin gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Nitekim, K2, *"Özgeçmişimi bile AYBU web sayfasına yükleyemedim. Yüklemek için yolladım verilen mail adresine ama bir türlü yüklenmedi"* şeklinde tecrübe ettiği zorluğu ifade ederken, K5, *"DSpace'in geri bildirim sayfası çalışırsa ve sorunlara geri bildirim alabilirsek güzel olur"* şeklinde yine kurumsal açık arşiv sistemi olan DSpace'e yönelik kullanım güçlüğüne belirtmiştir. K10 ise, sisteme yapılan üyeliğin karmaşıklığını *"Sisteme üye olmak için kurumsal e-mail adresi ile müracaat etmek yeterli olmalıdır. Sistem bir mail kullanıcısı için tasarlanmalı ve olabildiğince basit olmalıdır..."* şeklinde açıklamıştır.

Bununla birlikte, katılımcılar tarafından çeşitli öneriler de geliştirilmiştir. K3, daha fazla kaynağın üniversiteye katılması gerektiği ve erişimin ücretsiz olması gerektiğinin altını “üniversitenin tüm yayınlara ücretsiz ulaşmamızı sağlayacak şekilde kütüphane aboneliği olmalı” ifadesi ile çizerken; K7, “Mesleki yükseltmelerde açık arşive katkı sağlamış olmak ve bunların kullanılmış olmaları dikkate alınmalıdır. Böylece her akademisyenin kendi alanına ve genel kültüre yaptığı katkı hem somutlaşır hem de takdir edilmiş olur” ifadesiyle, Türkiye’deki bazı üniversitelerin de uyguladığı bir sistem olan akademik yükseltmelerde kurumsal açık arşive akademisyenin tüm kaynaklarını yüklemiş olması gerekliliğinin getirilmesini yaptırıcı bir eylem olarak belirtmiştir. K9 ise, bilgilendirme faaliyetlerinin nicelik ve yönetsel olarak gözden geçirilmesi gerektiğini “Böylesi çalışmaların artarak ve farklı yöntemlerle devam etmesini temenni ediyorum” sözleri ile açıklamıştır.

K10, kurumsal açık arşive yüklenen yayınların atıf alması ya da çalınması noktasında sistemin geliştirilmesi gerektiğini “...yüklenen bilgi-belge ve yayınların kötüye kullanımı engellenmelidir. Sisteme yüklenen yayınların atıf alarak veya almadan kullanılması sistem tarafından kontrol edilebilmelidir. İntihal tespiti yapılabilmelidir” şeklinde belirtirken; K13 kurumsal açık arşiv sistemine yüklenecek çalışmaların orijinalliğinin tespit edilmesi noktasında her düzey akademik personelin intihal tespit araçlarına erişimi olmasının gerekliliğine vurgu yaparak “Yayın oluşturma sürecinde çalışmaların orijinalliğini kontrol edebileceğimiz platformlara Araştırma Görevlisi olarak şahsi katılım da sağlayabiliyor olmalıyız. Öğretim görevlilerinin keyfiyetine teslim edilmemeliyiz. Bu durum birbirlerini takip eder şekilde yayın sayılarına yansıtacağını devamında da yayınları paylaşma ihtiyacımızın olacağını düşünüyorum” demiştir.

K12 ise, konuyu özetler nitelikte bir ifadeyle, açık bilimin bilim insanı için bir farkındalıktan öte, vatandaşlık sorumluluğu olduğunu belirtmiştir.

“Devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri personeli sonuç olarak maaşlarını halkın vergilerinden almaktadır. Vakıf üniversiteleri durumunu bilmiyorum. Halkın vergisinden maaşlarını alırken ortaya koydukları ürünlerin açık erişime sahip olmaması düşünülemez. Yani bir akademisyenin bir sene maaş alıp daha sonra da bir senelik emeğinin ürünü olan kitabı elektronik kitap şeklinde tüm halka açık olmalıdır. Bunu sadece üniversite öğrencilerine açmak da bilimi sadece üniversiteler yapabilir demeye gelir. Lise öğrencisi ya da üniversite mezunu da bu kaynaklara ulaşabilmelidir. Konu ile ilgili ABD’de veri tabanlarındaki tüm verilerin indirilip açık erişime açılması yolu izlenmiştir. Veri tabanlarının üye olunduktan sonra oradaki tüm kaynakların indirilmesinde hukuken bir sorun yoktur. Bu yolla birçok makale ABD halkına sunulmuştur. Bunun neticesi olarak lise öğrencileri bu makalelere erişmiş ve ortaya çok güzel fikirler çıkmıştır. İnsanlığın ortak mirası olan bilgi ve bilim açık olmalıdır.”

Sonuç ve Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma sonuçlarının paylaşımında elektronik ve basılı formatlar neredeyse eşit düzeyde tercih edilmektedir. Buna rağmen, araştırma sürecinde yararlanılan kaynakların öncelikli olarak veri tabanları, arama motorları ve kütüphane Web sayfası olması, araştırmalarda elektronik ortamın öncelikle tercih edildiğini göstermektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu araştırmalarında ücretsiz kaynaklardan yararlanma eğilimindedir.

Akademik topluluğu çalışmaları hakkında bilgilendirmek ve alanında tanınırlığı sağlamak gibi akademik yayın yapma gerekçelerinin, katılımcıların yarısından daha azının önceliğinin olması durumu, AYBÜ akademisyenlerinin yayınlarını kurumsal açık arşiv sistemine açmalarının önündeki engele işaret etmektedir.

Katılımcıların, bilimin insanlık için yapıldığı, bu yüzden de bilimsel çalışmaların sonuçlarının herkesle paylaşılmasının gerektiği ve açık bilime katkı sağlamanın bir sorumluluk olduğu bilinci yaygındır.

Katılımcılar başta Google Akademik olmak üzere pek çok açık erişim portalından yararlanmaktadırlar.

AYBÜ genelinde oluşturulan Açık Erişim Danışma Kurulu aracılığı ile birtakım sorunların çözümü ve sürecin daha kaliteli yönetilmesi amaçlanmasına rağmen, akademisyenlerin açık erişime yönelik farkındalık düzeyi oldukça düşüktür. Açık erişim danışma kurulunun da bu süreçte şimdiye kadar etkili bir şekilde yer alamamış olması bunun en önemli sebeplerinden biridir. Danışma kurulunda görev alan akademisyenlerin büyük çoğunluğunun açık arşiv sistemine üye dahi olmamış olması bu durumun en önemli göstergesidir.

AYBÜ açık erişim politikasına karşı akademisyenlerde yeterli düzeyde algı oluşturulamaması, açık erişim, açık arşiv ve açık veri kavramlarına ilişkin düşük oranda farkındalık düzeyi, açık arşiv üyelik sisteminin, açık arşivlerin bireysel ve kurumsal yararlarının yeterince anlaşılamamış olması, fikri mülkiyet haklarının ihlali ve araştırma sonuçları ya da verilerinin çarpıtılarak kullanılabileceğine ilişkin endişeler AYBÜ açık arşiv gelişim sürecini engellemekte/olumsuz etkilemektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu araştırma sonuçlarının ve araştırma verilerinin erişime açık olması gerektiğini belirtmesine rağmen, kendi yayınlarını erişime açma noktasında çekinceleri bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre şu öneriler geliştirilmiştir:

Katılımcıların, yayınlarını akademik topluluğa açmak istememelerinin önündeki endişeler açıkça ortaya konulmalı, endişelerin giderilmesine yönelik bilgilendirmeler gerçekleştirilmelidir.

DSPACE üyeliği ve akademisyenlerin geriye dönük olarak yayınlarının yüklenmesi konusunda idari personelden ve kütüphanecilerden destek alınmalıdır.

Kurumsal açık arşivlerden yararlanılması ve avantajlarının açıklanması yönündeki eğitimlerin içeriği zenginleştirilmeli ve sayıları artırılmalıdır. Bu etkinliklere yüksek düzeyde katılım sağlanabilmesi adına, fakülte sekreterlikleri, dekanlık ve rektörlükle iletişim halinde olunmalı, iş birliği yapılmalıdır. Konu, fakülte bazından yüksek katılımın sağlandığı fakülte kurullarında dile getirilmeli ve gelişim süreci yıllık olarak akademisyenlere aktarılmalıdır.

Kurumsal açık arşivlerin intihale zemin hazırlayan bir ortam olmadığı, onun tespit edilmesini kolaylaştıran bir ortam olduğu düzenlenen eğitimlerde vurgulanmalıdır.

Açık bilime katkı sağlamanın bir akademisyenin keyfiyetine bağlı olmaktan ziyade bir bilim insanı olarak diğer bilim insanlarına, topluma ve kurumuna karşı sorumluluğu olduğu konusunda bilinçlendirme yapılmalıdır. Bu bağlamda, örgüt kültürüne dikkat çekilmeli ve aynı örgüt çatısı altında üretilen yayınların ve elde edilen çıktılardan bu örgütün desteği ile gerçekleştirildiği unutulmadan, örgüt kültürünün gelişimine de katkı sağlanmalıdır. Bu yaklaşım akademisyenlerin kurumsal bağlılıklarını da olumlu yönde etkileyecektir.

Kurumsal açık arşivlerin, Google Akademik gibi sık kullanılan bazı açık erişim portalları ile bütünleşik çalıştığı konusunda akademisyenler bilgilendirilmelidir. Bu sayede, tek bir girişle, aynı yayının farklı platformlardan da erişime açılabilmesine dikkat çekilmelidir. Bu kapsamda, akademisyenlerin kişisel Google Akademik hesabına sahip olması da gerekmektedir. Kurumsal açık arşiv ve Google Akademik etkileşimi ile atıf oranlarının da takip edilebilmesi mümkün olacaktır.

Açık Erişim Danışma Kurulu, akademisyenlerin bilgilendirilmesi konusunda daha aktif çalışmalıdır. Bu bağlamda, Açık Erişim Danışma Kurulu üyelik kıstasları güncellenmeli, aktif çalışma yürütecek nitelikte bir danışma kurulu oluşturulmalıdır.

AYBÜ açık erişim politikası dünyada ve Türkiye’de yaşanan açık erişim konulu gelişmeler kapsamında gözden geçirilmeli ve gerekli düzenlemeler ve güncellemeler gerçekleştirilmelidir. Politikada gerçekleştirilecek güncellemeler yakın gelecekte açık erişim ve kurumsal açık arşivler konusunda atılacak adımlar için de yol gösterici olacaktır. Bu adımların en başında, araştırma verilerinin yönetimi gelmektedir. Açık erişim politikası, araştırmaların yanı sıra araştırma verilerinin de kurumsal açık arşivde depolanabileceğine ilişkin madde ve açıklamalarla yeniden gözden geçirilmeli, Türkiye’deki ve dünyadaki benzer örnekler incelenmelidir.

Kurumsal açık arşiv sisteminde yer alan üye ve yayın sayısının artırılması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Bu bağlamda, e-posta aracılığı ile mevcut sayılar akademisyenlere zaman zaman hatırlatılmalıdır.

Kurumsal açık arşiv üyeliğinden, sisteme kaynak yüklenmesine ve açık erişimin avantajlarına kadar kapsamlı bir broşür hazırlanarak basılı ve elektronik formatta AYBÜ akademisyenlerine sunulabilir. AYBÜ kütüphanesine ait web sitesinde hali hazırda açıklayıcı içerikler bulunmasına karşın bu içeriklere ilişkin farkındalık düzeyinin düşük olduğu göz önünde bulundurularak kişi odaklı bilgilendirme yaklaşımlarının daha etkili sonuçlar doğuracağı göz ardı edilmemelidir.

Kuruma atanan her akademisyene, kurumsal açık arşiv üyeliği ve sisteme yayın yükleme konularında bilgilendirme yapılmalı, politikada yer aldığı üzere kurumdaki görev devam ettiği sürece ortaya çıkan yayınların kurumsal açık arşive yüklenmesine ilişkin gereklilik benimsenmelidir.

Akademisyenlerin yayınlarını kurumsal açık arşive yüklemesine ilişkin AYBÜ akademik yükselme ve yeniden atama kistasları güncellenmeli, kistaslar arasında "açık arşiv" le ilgili taleplere yer verilmelidir.

Kaynakça

2. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı. (2013). <http://ae2013.acikerisim.org/> adresinden erişildi.
3. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı. (2014). http://ae2014.acikerisim.org/wp-content/uploads/sites/4/2016/11/ae2014_program.pdf adresinden erişildi.
4. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı. (2015). <http://ae2015.acikerisim.org/> adresinden erişildi.
5. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı. (2016). <http://ae2016.acikerisim.org/> adresinden erişildi.
6. Ulusal Açık Erişim Çalıştayı. (2017). <http://ae2017.acikerisim.org/> adresinden erişildi.
- X. Türkiye'de İnternet Konferansı. (2005). <http://inet-tr.org.tr/inetconf10/> adresinden erişildi.
- Açık Erişim Yayıncılığı Üzerine Bethesda Bildirimi [Bethesda Statement on Open Access Publishing]. (2003, 20 Haziran). <http://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> adresinden erişildi.
- Akers, K. G. ve Doty, J. (2013). Disciplinary differences in faculty research data management practices and perspectives. *International Journal of Digital Curation*. 8(2), 5-26.
- Al, U. ve Tonta, Y. (2014). Açık erişim politikalarının geliştirilmesi ve PASTEUR4OA Projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(3), 433-436.
- Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Açık Erişim ve Kurumsal Arşiv Grubu. (2006). Kurumsal arşiv yaratma. http://eprints.rclis.org/7908/2/AEKA_Haz06.pdf adresinden erişildi.
- Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Açık Erişim Politikası. (2011). http://www.ybu.edu.tr/kutuphane/custom_page-346-ybu-acik-erisim-politikasi.html adresinden erişildi.
- Akademik Bilişim. (2006). Türk üniversiteleri açık erişimi ve kurumsal açık arşivlerin kurulmasını destekliyor. <http://ab.org.tr/ab06/AB2006-bildirge.html> adresinden erişildi.

- Fen ve İnsani Bilimlerde Bilgiye Açık Erişim Berlin Bildirgesi [Berlin Declaration on open access to knowledge in the sciences and humanities]. (2003). http://www.fu-berlin.de/sites/open_access/weiteres/Veranstaltungen/oa_berlin/poster/Berlin-Declaration_Simone-Rieger_MPIWG.pdf adresinden erişildi.
- Brown, S., Bruce, R. ve Kernohan, D. (2015). Directions for research data management in UK universities. <https://www.mendeley.com/viewer/?fileId=404b4cf6-ea26-1ba7-71aa-174aa10900e4&documentId=46fb9830-3c6e-3a9c-8766-87d09c4f2789> adresinden erişildi.
- Budapeşte açık erişim girişimi [Budapest open access initiative]. (2002, Şubat). <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> adresinden erişildi.
- Çelik, S., Gürdal, G., Keten, B., Türkfidanı, A. ve Kutlutürk, L. (2013). Açık erişim ve DSpace kurumsal arşiv yazılımı. <http://ab.org.tr/ab13/bildiri/250.pdf> adresinden erişildi.
- Chiwere, E. ve Mathe, Z. (2016). Academic libraries' role in research data management services: A South African perspective. *South African Journal of Libraries and Information Science*, 81(2), 1-10.
- Cox, A. M. ve Pinfield, S. (2014). Research data management and libraries: Current activities and future priorities. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(4), 299–316.
- Cox, A. M., Kennan, M. A., Lyon, L. ve Pinfield, S. (2015). Developments in research data management in academic libraries: Towards an understanding of research data service maturity. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 68(9), 2182–2200.
- Eroğlu, A. E. (2013). Neden açık erişim?. 2. *Ulusal açık erişim* çalıştayı içinde (s. 1-22). <http://library.iyte.edu.tr/dosya/2UlusalAcikEriSimIYTE21ekim2013/Ahmet%20EROGLU.pdf> adresinden erişildi.
- Ertürk, K. L. ve Küçük, M. E. (2010a). Bilimsel bilginin görünürlüğü: Hacettepe Üniversitesi'nde açık erişim farkındalığı. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(1), 63-93.
- Ertürk, K. L. ve Küçük, M. E. (2010b). Kurumsal açık arşivlerin etkin kullanımı: Türkiye'deki bilimsel elektronik yayıncıların görüşleri. *Bilgi Dünyası*, 11(1), 122-139.
- Ertürk, K. L. ve Şengül, G. (2012). Türkiye'de kurumsal açık arşivlerin analizi: Dokuz Eylül Üniversitesi kurumsal açık arşivi örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(1), 7-29.
- Erway, R., Horton, L., Numberger, A., Otsuji, R. ve Rushing, A. (2016). Building blocks: Laying the foundation for a research data management program. Dublin: Online Computer Library Center. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED589141.pdf> adresinden erişildi.
- Garcia-Penalvo, F. J., Garcia de Figuerola, C. ve Merlo, J. A. (2010). Open knowledge: Challenges and facts. *Online Information Review*, 34(4), 520-539.
- Giesecke, J. (2011). Institutional repositories: Keys to success. *Journal of Library Administration*, 51, 529–542.
- Gold, A. (2007) Cyberinfrastructure, data, and libraries. *D-Lib Magazine*, 13(9/10), 1-12.
- Gürdal, G., Keten, B., Kutlutürk, L., Başer, A. M., Türkfidanı, A., Çelik, S. ve Al, U. (2012). Açık erişim arşivi oluşturma süreci: Problemler ve çözüm önerileri. <http://by2012.bilgiyoneti.net/workshops/gurdal.pdf> adresinden erişildi.

- Gürdal, G., Türkfidanı, A., Kutlutürk, L., Çelik, S. ve Keten, B. (2012). Araştırma kurumları için OpenAIRE kılavuzu. http://www.yok.gov.tr/documents/7166509/7180015/OpenAIRE_Kilavuzu.pdf/e585ce9a-03a3-49bb-b09d-6a70fcef6817 adresinden erişildi.
- Harnad, S. ve Brody, T. (2004). Comparing the impact of open access (OA) vs. non-OA articles in the same journals?. *D-Lib Magazine*, 10(6), 372-383.
- Henty, M. (2008). *Dreaming of data: The library's role in supporting e-research and data management*. Australian Library and Information Association Biennial Conference, Alice Springs, 2008. http://apsr.anu.edu.au/presentations/henty_alia_08.pdf adresinden erişildi.
- Houston, A. (t. y.). *Anket hazırlama kılavuzu*. T. Baş (Çev.) [https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/biyoistatistik\(13\).pdf](https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/biyoistatistik(13).pdf) adresinden erişildi.
- Johnsson, M. ve Åhlfeldt, J. (2015). Research libraries and research data management within the humanities and social sciences. <https://www.mendeley.com/viewer/?fileId=0d388f7b-1c80-67d7-43f0-8f3a900b4624&documentId=e6a1cde4-65e9-3cb6-9dfb-af63b8b8bb9e> adresinden erişildi.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve gözlem teknikleri*. Ankara: Tekişik Matbaası.
- Karasözen, B., Atılgan, D. ve Zan, B. U. (2010). Türkiye'de açık erişim ve bazı ülkelerle karşılaştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(2), 235-257.
- Kayaoğlu, H. D. (2006). Açık erişim kavramı ve gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için anlamı. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(1), 29-60.
- Kennan, M. A. ve Markauskaite, L. (2015). Research data management practices: A snapshot in time. *Journal of Digital Curation*, 10(2), 69-95.
- Köse, G. ve Küçük, M. E. (2010). Açık erişim farkındalığı: Başkent Üniversitesi. https://www.academia.edu/1614696/A%C3%A7%C4%B1k_Eri%C5%9Fim_Fark%C4%B1ndal%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Ba%C5%9Fkent_%C3%9Cniversitesi adresinden erişildi.
- Kurtz, M. (2010). Dublin core, DSpace, and a brief analysis of three university repositories. *Information Technology and Libraries*, 29(1), 40-46.
- Lewis, M. J. (2010). *Libraries and the management of research data*. S. McKnight (Ed.). Envisioning future academic library services (s. 145-168) içinde. http://eprints.whiterose.ac.uk/11171/1/LEWIS_Chapter_v10.pdf adresinden erişildi.
- Mogge, D. (1999). Seven years of tracking electronic publishing: The ARL Directory of Electronic Journals, Newsletters and Academic Discussion Lists. *Library Hi Tech*, 17(1), 17-25.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar I*. (6. bs.). S. Özge (Çev.). Ankara: Yayınodası.
- Rice, R ve Haywood, J. (2011) Research data management initiatives at University of Edinburgh. *International Journal of Digital Curation*, 6, 232-244.
- Schauder, D. (1994). Electronic publishing of professional articles: attitudes of academics and implications for the scholarly communication industry. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 45(2), 73-100.

- Strasser, C. (2015). Research data management. Baltimore: National Information Standards Organization (NISO). <https://www.mendeley.com/viewer/?fileId=3279e0b9-c0dd-48c1-4424-91dc35db2fe0&documentId=4003885c-9a54-3513-b059-481eda71f587> adresinden erişildi.
- Suber, P. (2004). Guide to the open access movement. Earlham College, Richmond. <https://legacy.earlham.edu/~peters/fos/guide.htm> adresinden erişildi.
- Suber, P. (2006). Open access. Cambridge: MIT Press. https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/9780262517638_Open_Access_PDF_Version.pdf adresinden erişildi.
- Swan, A. ve Brown, S. (2005). Journal authors survey report. <http://cogprints.org/4125/1/JISCOAreport1.pdf> adresinden erişildi.
- Tenopir, C., Allard, S., Sinha, P., Pollock, D., Newman, J., Dalton, E., Frame, M. ve Baird, L. (2016). Data management education from the perspective of science educators. *International Journal of Digital Curation*, 11(1), 232-251.
- Ünal, Y. ve Kurbanoglu, S. (2018). Araştırma verilerinin yönetimi: Türk araştırmacılar verilerini açmaya hazır mı? *Türk Kütüphaneciliği*, 32(4), 287-311.
- Velterop, J. J. M. (2005). Open access publishing and scholarly societies: A guide. New York: Open Society Institute. https://www.budapestopenaccessinitiative.org/pdf/open_access_publishing_and_scholarly_societies.pdf adresinden erişildi.
- Woeber, C. A. (2017). Towards best practice in research data management in the humanities. https://www.researchgate.net/publication/319260187_Towards_best_practice_in_research_data_management_in_the_humanities adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Kurulu. (2018). *Yükseköğretim akademik arşiv projesi*. <http://www.yok.gov.tr/web/acikerisim/acik-erisim-sistemi-kurulum-listesi> adresinden erişildi.

Ek 1

Akademisyenlerin Kurumsal Açık Arşiv Farkındalıkları ve Kullanımları Anketi

Değerli Akademisyenler,

Bu çalışma, kurumsal açık arşiv konusundaki farkındalık, algı ve yaklaşımı saptamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Araştırma sonuçları bilimsel bir çalışma için kullanılacak olup katılımcıların kimlik bilgisi belirtmelerine gerek yoktur. Araştırma gönüllülük esasına dayalı olup anketi yanıtlamak yaklaşık 5 dakikanızı alacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

- 1) **Yaşınız?** (.....)
- 2) **Mensubu olduğunuz Fakülte/Yüksekokul/Enstitü?** (.....)
- 3) **Unvanınız?**
 - a) Prof. Dr.
 - b) Doç. Dr.
 - c) Dr. Öğr. Ü.
 - d) Araş. Gör.
 - e) Öğretim Görevlisi (Okutman-Uzman-Çevirmen)
 - f) Diğer (Lütfen belirtiniz):
- 4) **Kaç yıldır Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde görev yapmaktasınız?** (.....)
- 5) **Araştırmalarınızda öncelikle hangi ortamdaki kaynakları tercih edersiniz?**
 - a) Basılı
 - b) Elektronik
- 6) **Araştırma sonuçlarınızı hangi ortam/ortamlarda paylaşmayı tercih edersiniz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).**
 - a) Basılı dergi ve kitaplarda
 - b) Elektronik dergi ve kitaplarda
 - c) Tartışma listelerinde
 - d) Haber gruplarında
 - e) Kişisel web sayfamda
 - f) Bölümün web sayfasında
 - g) Açık arşivlerde
 - h) Diğer (Lütfen belirtiniz)
- 7) **Araştırmalarınızı gerçekleştirebilmek için hangi ortam / ortamlarda yer alan kaynaklardan yararlanırsınız? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).**
 - a) Sosyal platformlar (facebook, twitter, wiki, blog vs.)
 - b) Veri tabanları
 - c) Kütüphane ve kütüphane web sayfası
 - d) Açık arşivler
 - e) Konuyla ilgili diğer web sayfaları
 - f) Arama motorları
 - g) Kişisel kaynak arşivim
 - h) Diğer (Lütfen belirtiniz).....

8) **Akademik yayın yapma konusundaki öncelikli gerekçe / gerekçeleriniz nelerdir? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).**

a) Akademik topluluğu çalışma konum hakkında bilgilendirmek	b) Akademik kariyerde ilerlemek
c) Çalıştığım konuyla ilgili farklı bakış açıları geliştirilmesine ortam hazırlamak	d) Alanımda tanınırlığımı artırmak
e) Çalışmalarım ile ilgili geri bildirimler almak	f) Çalışma alanıma bilimsel katkıda bulunmak
g) Diğer (Lütfen belirtiniz):	

9) **Eriştığınız kaynağın ücretli olması araştırmınızı nasıl etkiler?**

- a) Ücreti öder kaynağa erişirim b) Ücreti ödemem, ücretsiz kaynaklara yönelirim

10) **Araştırma çıktıların herhangi bir engel olmaksızın herkese ücretsiz açılması olarak tanımlanan “Açık Erişim” kavramına ilişkin bilgi düzeyinizi belirtiniz?**

- a) Bilgim var b) Kısmen c) Bilgim yok

11) **Bilimsel kaynaklara (makale, kitap, tez vb.) erişimin açık olması gerektiğine inanıyor musunuz?**

- a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

12) **Araştırma verilerine (sayısal ve metin türü veriler, görüntü ve ses kayıtları vb.) erişimin açık olması gerektiğine inanıyor musunuz?**

- a) Evet b) Hayır c) Kararsızım

13) **Aşağıdaki açık erişim portallarından hangisini/hangilerini kullanıyorsunuz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).**

a) Google akademik	b) Üniversitelerin açık arşivleri	c) ULAKBİM TR Dizin
d) PubMed	e) DergiPark	f) Directory of Open Access Journals (DOAJ)
g) PlosOne	h) FreeMedicalJournals	i) Dictionary of Open Access Books
j) OpenAIRE	k) OpenAIRE/Zenodo	l) BASE (Bielefeld Academic Search Engine)
m) ResearchGate	n) Open Science Directory	o) Arxiv.org
p) Academia.edu	q) AOSpine	r) SCOAP
s) YÖK Tezler	t) Acikders (www.acikders.org.tr)	u) Kullanmıyorum
v) Diğer (Lütfen belirtiniz):		

14) **Açık erişim sistemlerinde kaç yayınınız bulunmaktadır?**

- a) 1-5 b) 6-10 c) 11-20 d) 21+ e) Hiç f) Bilgim yok

15) Aşağıdaki açık erişimle ilgili görüşlerden katıldıklarınızı işaretleyiniz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

- a) Bilimsel bilginin paylaşımını artırır
- b) Araştırma verilerinin erişimine ve yeniden kullanımına olanak sağlar
- c) Yazarların ve eserlerin görünürlüğünü artırır
- d) Bilimsel bilginin kullanımını ve faydaya dönüşümünü artırır
- e) Bilimsel bilginin güncel takibini kolaylaştırır
- f) Bilgiye kolay, hızlı ve ücretsiz erişim sağlar
- g) Araştırma sonuçlarının tartışma ortamına açılmasını, paylaşımını ve denetimini kolaylaştırır
- h) Araştırma kurumlarının tanınırlığını artırır
- i) Fikri mülkiyet haklarının ihlaliyi kolaylaştırır (intihal, telif hakkı vb.)
- j) Bilgi güvenliğini sağlamada sorun yaratır
- k) Araştırmacı için gereksiz iş yükü yaratır
- l) Diğer (Lütfen belirtiniz):

16) Kurumsal düzeyde açık arşiv yaklaşımını gerekli görüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Kararsızım

17) Açık arşiv politikasının kurum kültürünün bir parçası olması gerektiği katılıyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Kararsızım

18) Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nin Kurumsal Açık Arşiv politikası bulunmakta mıdır?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilgim yok

19) Kurumunuzun açık arşiv sisteminden hangi grupların yararlanabileceğini düşünüyorsunuz?

- a) Kurum içi çalışanlar, akademisyenler ve öğrenciler ile sınırlı olmalıdır
- b) Kurum içi ve dışı herkese açık olmalıdır

20) Kurumunuzun açık arşiv sisteminde özellikle hangi yayınların yer alması gerektiğini düşünüyorsunuz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

- a) Yüksek lisans ve doktora tezleri
- b) Üretilen ders notları
- c) Raporlar
- d) Araştırma verileri
- e) Üniversite akademik personelinin adının geçtiği her türlü bilimsel makale, bildiri ve kitaplar
- f) Hiçbiri
- g) Diğer (Lütfen belirtiniz):

21) Aşağıdaki yaklaşımlardan hangisi/hangileri kurumsal açık arşiv hizmetlerini kullanma ve kullandırma kapsamında sizin için öncelikli gerektirir/ gerektirirler? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

- a) Kurumun İnternetteki varlığının ve görünürlüğünün yurt içinde ve yurt dışında artması
- b) Kurumlarda geliştirilen araştırmaların etkisinin artması
- c) Araştırma sonuçlarının kurumsal açık arşivde toplanması, kolaylıkla erişilebilmesi, analiz edilmesi, yönetilmesi ve değerlendirilmesi
- d) Üniversitenin ilgili kişi veya kurumlarca (potansiyel personel, öğrenciler, diğer paydaşlar) tanınması
- e) Disiplinler arası araştırmaları kolaylaştırması ve desteklemesi
- f) Her türlü bilimsel yayına ücretsiz, hızlı ve kolay ulaşma imkânı yaratması
- g) Dijital öğretim materyallerinin geliştirilmesi ve desteklemesi
- h) Akademisyenlerin mesleki açıdan sorgulanması ya da ödüllendirilmesi
- i) Lisans ve lisansüstü öğrencilere araştırma, tez, proje konusu belirlemelerinde kolaylık sağlaması
- j) Açık arşivleri kullanmıyorum
- k) Diğer (Lütfen belirtiniz):

22) Kurumunuzda açık arşiv kullanımı konusunda aşağıdaki bilgilendirme yollarından hangisini/hangilerini tercih edersiniz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

- a) Eğitim seminerleri
- b) Bilimsel toplantılar (konferans vs.)
- c) E-posta
- d) Kütüphaneciler ile doğrudan iletişim
- e) Akademisyenler ile doğrudan iletişim
- f) Açık Erişim Danışma Kurulu aracılığı ile
- g) Bilgilendirmeye ihtiyaç duymuyorum
- h) Diğer (Lütfen belirtiniz):

23) Kurumunuzun açık arşivine üyeliğiniz konusunda size uygun durumu belirtiniz.

- a) Kurumumda açık arşiv hizmeti sunulmadığı için açık arşive üye değilim
- b) Kurumumda açık arşiv hizmeti sunulmaktadır ancak arşive üye değilim
- c) Kurumumda açık arşiv hizmeti sunulmaktadır ve arşive üyeyim

24) Açık arşiv kullanma durumunuz hakkında aşağıdaki olumlu ve olumsuz yaklaşımlardan hangisine/hangilerine katıldığınızı belirtiniz? (Birden çok seçeneğiniz varsa seçeneklerinizi önem sırasına göre işaretleyebilirsiniz).

- a) Açık arşivi çalışmalarımı ilgili yayınlara erişim için kullanıyorum
- b) Açık arşivi yayın paylaşımı için kullanıyorum
- c) Yayınları sisteme yüklemek çok fazla zaman aldığından/alacağından açık arşivi kullanmıyorum
- d) Araştırmalarımı ilgili kaynaklara zaten farklı yollardan erişebildiğim için açık arşivi kullanmıyorum
- e) Konu hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığım için açık arşivi kullanamıyorum
- f) Diğer kurumların açık arşivlerinden yararlanıyorum
- g) Diğer (Lütfen belirtiniz):

25) Kurumsal açık arşivin geliştirilebilmesi için sizce öncelikli olarak ne/neler yapılmalıdır? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz).

- a) Arşive yayınların yüklenmesi zorunlu tutulmalıdır
- b) Açık arşivin avantajları akademisyenlere anlatılarak bilgilendirme yapılmalıdır
- c) Kütüphanecilerle iş birliği yapılarak kurumsal açık arşiv kullanımı ve sisteme yayın yükleme konusunda destek alınmalıdır
- d) Diğer (Lütfen belirtiniz):

26) Konuyla ilgili ayrıca belirtmek istediklerinizi lütfen yazınız.